

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНО-ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

Агрономічний факультет
Спеціальність 201 «Агрономія»
Освітньо-професійна програма «Агрономія»

«Допустити до захисту»
Зав. кафедри загального
землеробства та ґрунтознавства
доцент Мицик О.О.

«_____» _____ 2025 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня «Магістр» на тему:

Продуктивність та якість зерна сої залежно від застосування гербіцидів в умовах фермерського господарства «Агроінтер» Синельниківського району Дніпропетровської області

Здобувач _____ Роман СЕРЕДА

Керівник кваліфікаційної роботи
доцент _____ Володимир КОЗЕЧКО

Дніпро 2025 р.

Дніпровський державний аграрно-економічний університет

Факультет – агрономічний
Спеціальність – 201 „Агрономія”
Освітньо-професійна програма «Агрономія»

«Затверджую»
Завідувач кафедри загального
землеробства та ґрунтознавства
доцент Мицик О.О.

« 15 » вересня 2024 р.

ЗАВДАННЯ

на виконання кваліфікаційної роботи здобувачу другого (магістерського)
рівня вищої освіти

Роман СЕРЕДА

1. Тема роботи: «Продуктивність та якість зерна сої залежно від застосування гербіцидів в умовах фермерського господарства «Агроінтер» Синельниківського району Дніпропетровської області»

2. Термін здачі студентом закінченої роботи: 10 грудня 2025 року

3. Вихідні дані до роботи:

- с.-г. підприємство – фермерського господарства «Агроінтер» Синельниківського району Дніпропетровської області;
- сільськогосподарська культура – соя.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, що їй належить розробити):

У розрахунково-пояснювальній записці необхідно послідовно розкрити методіку проведення досліджень, охарактеризувавши принципи, умови та порядок виконання експериментальних робіт. Після цього слід здійснити порівняльний аналіз отриманої врожайності сої та провести детальну оцінку досліджуваних технологічних елементів. Завершальним етапом має бути формування узагальнених висновків на підставі проведених розрахунків та аналітичних матеріалів, а також розроблення практичних рекомендацій для виробництва.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

- таблиці характеристики ґрунту з основними показниками родючості, структура посівних площ у господарстві;
- аналіз виробничого травматизму у господарстві;
- таблиця економічної ефективності вирощування соя.

6. Дата видачі завдання: 15 вересня 2024 року

Керівник

кваліфікаційно роботи _____

Володимир КОЗЕЧКО

Завдання прийняв

до виконання _____

Роман СЕРЕДА

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ п/п	Назва етапів дипломної роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1.	РОЗДІЛ 1. Огляд літератури	01.04.2025 – 30.04.2025	виконано
2.	РОЗДІЛ 2. Об'єкт, предмет та умови проведення досліджень	01.05.2025 – 30.06.2025	виконано
3.	РОЗДІЛ 3-4. Методика та результати проведення досліджень	15.10.2025. – 30.10.2025	виконано
4.	РОЗДІЛ 5. Економічна оцінка	15.10.2025. – 30.10.2025	виконано
5.	РОЗДІЛ 6. Охорона праці	15.11.2025. – 24.11.2025	виконано
6.	Оформлення роботи, висновки і рекомендації виробництву	06.12.2025	виконано

Керівник

кваліфікаційно роботи _____

Володимир КОЗЕЧКО

Завдання прийняв

до виконання _____

Роман СЕРЕДА

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ	5
ВСТУП	6
РОЗДІЛ 1. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ	9
РОЗДІЛ 2. ОБ'ЄКТ, ПРЕДМЕТ ТА УМОВИ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ	25
2.1 Об'єкт і предмет досліджень	25
2.2 Умови проведення досліджень	25
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ	31
РОЗДІЛ 4. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ	37
РОЗДІЛ 5. ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕНЬ	53
РОЗДІЛ 6. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ	56
ВИСНОВКИ І РЕКОМЕНДАЦІЇ ВИРОБНИЦТВУ	59
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ДЖЕРЕЛ	61

РЕФЕРАТ

Тема кваліфікаційної роботи: Продуктивність та якість зерна сої залежно від застосування гербіцидів в умовах фермерського господарства «Агроінтер» Синельниківського району Дніпропетровської області

Об'єкт дослідження – рослини сої, вирощувані за різних варіантів гербіцидного захисту в умовах Степу України.

Предмет дослідження – продуктивність та якість зерна сої залежно від застосування гербіцидів.

Методи дослідження. У роботі використано комплекс польових, лабораторних та статистичних методів: біометричний аналіз, визначення структури врожайності, лабораторну оцінку якості зерна, облік бур'янів, математично-статистичну обробку результатів відповідно до методик польового досліджу.

Встановлено, що найвищий чистий прибуток був отриманий у варіанті Харнес + Базагран + Хармоні – 31930 грн/га, що є результатом поєднання високої врожайності та оптимізації витрат на гербіциди. Рентабельність також показала найвищий рівень у цьому варіанті – 189,5 %. Найвищий приріст чистого прибутку спостерігається за використанням двокомпонентних сумішей, зокрема Базагран + Півот, що має рентабельність 185,6 %.

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, шести розділів, висновків і пропозицій для виробництва, а також переліку використаних джерел. Загальний обсяг становить 65 сторінку комп'ютерного тексту, який містить 12 таблиць і 6 рисунків. Бібліографічний список охоплює 50 найменування літературних джерел.

Ключові слова: ФГ «Агроінтер», соя, гербіциди, урожайність, економічна ефективність.

ВСТУП

Актуальність теми. Соя є однією з найважливіших зернобобових культур у світовому землеробстві, що поєднує високу харчову цінність, унікальний амінокислотний склад та значний рівень білка і жиру. В Україні соя займає стратегічне місце у структурі посівних площ, забезпечуючи потреби харчової, олійної та кормової промисловості. Підвищення продуктивності та покращення якості зерна сої значною мірою залежить від ефективності системи захисту посівів від бур'янів, які є одним із головних лімітуючих чинників формування врожайності. У період початкового росту соя відзначається низькою конкурентоздатністю, тому забур'янення призводить до різкого зниження врожайності, погіршення умов формування бобів та зменшення вмісту білка і олії. Застосування гербіцидів у сучасних технологіях вирощування дозволяє забезпечити оптимальні умови росту культури, зменшити ручну працю, підвищити рівномірність посівів та стабільність урожайності.

У Степовій зоні України, зокрема в умовах фермерського господарства «Агроінтер» Синельниківського району Дніпропетровської області, вирощування сої ускладнюється дефіцитом вологи, високими температурами влітку та інтенсивним розвитком багаторічних і однорічних бур'янів. У таких умовах правильний вибір гербіцидів, строків і способів їх внесення має вирішальне значення для формування продуктивного агрофітоценозу. Різні групи гербіцидів мають неоднаковий спектр дії, селективність та післядію, що зумовлює значну варіабельність у їх ефективності залежно від ґрунтово-кліматичних умов регіону. Тому дослідження впливу гербіцидів на урожайність і якість зерна сої в конкретних виробничих умовах є актуальним і практично значущим.

Стан вивченості проблеми. У наукових дослідженнях вітчизняних і зарубіжних учених встановлено, що застосування гербіцидів у посівах сої забезпечує ефективний контроль бур'янів, сприяє зниженню конкуренції за

вологу та елементи живлення, а також підвищує продуктивність рослин. Показано, що оптимальні схеми гербіцидного захисту забезпечують покращення фотосинтетичної активності рослин і формування більшої кількості бобів та насіння. Однак вплив гербіцидів може варіювати залежно від погодних умов, попередника, сортових особливостей та типу ґрунту. Значна неоднорідність гідротермічних умов Степу Дніпропетровщини підкреслює необхідність проведення локальних досліджень з метою обґрунтування найбільш ефективних препаратів і схем їх застосування.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами. Кваліфікаційна робота виконана в межах наукової тематики кафедри загального землеробства та ґрунтознавства Дніпровського державного аграрно-економічного університету, яка спрямована на вдосконалення технологій вирощування зернобобових культур у зоні Степу, оптимізацію системи захисту рослин та підвищення ефективності використання ресурсів.

Мета і завдання дослідження. Метою дипломної роботи є встановлення впливу різних гербіцидів на продуктивність та якість зерна сої в умовах фермерського господарства «Агроінтер» Синельниківського району Дніпропетровської області та визначення найбільш ефективних схем їх застосування для забезпечення високої врожайності.

Для досягнення поставленої мети передбачено виконання таких завдань:

- провести агрокліматичну характеристику умов вирощування сої у господарстві;
- вивчити біологічні особливості сорту сої, використаного в досліді;
- оцінити видовий склад бур'янів та ступінь забур'яненості посівів;
- дослідити вплив гербіцидів на ріст, розвиток та фітосанітарний стан посівів;
- визначити формування елементів структури врожайності залежно від застосованих гербіцидів;
- встановити урожайність та якість зерна сої залежно від варіантів досліду;

➤ провести економічну оцінку ефективності застосування гербіцидів.

Об'єкт дослідження – рослини сої, вирощувані за різних варіантів гербіцидного захисту в умовах Степу України.

Предмет дослідження – продуктивність та якість зерна сої залежно від застосування гербіцидів.

Методи дослідження. У роботі використано комплекс польових, лабораторних та статистичних методів: біометричний аналіз, визначення структури врожайності, лабораторну оцінку якості зерна, облік бур'янів, математично-статистичну обробку результатів відповідно до методик польового дослідження.

Наукова новизна полягає у встановленні відмінностей у продуктивності, структурі врожаю та показниках якості зерна сої залежно від дії різних гербіцидів у посушливих умовах Степу Дніпропетровської області, що дозволяє оптимізувати систему хімічного захисту культури.

Практичне значення отриманих результатів полягає у можливості використання рекомендацій щодо вибору ефективних гербіцидів у виробничих умовах фермерського господарства «Агроінтер», що сприятиме підвищенню урожайності, покращенню якості зерна та економічній ефективності вирощування сої.

РОЗДІЛ 1. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Висока харчова й кормова цінність сої зумовлена не лише значною часткою білка, але й особливими властивостями цього білкового комплексу, які відрізняють культуру серед інших зернобобових. Хімічний склад насіння сої характеризується поєднанням трьох основних груп сполук: білків, жирів і вуглеводів, частка яких може коливатися відповідно в межах до 42%, 18–32% та 25–30%. На додаток до цього у зерні накопичуються вітаміни, ферментні системи та широкий спектр мінеральних елементів. Білки сої за амінокислотним профілем максимально наближені до білків тваринного походження, що робить їх універсальним і майже повноцінним заміником останніх. Серед рослинних білкових ресурсів саме соя містить найбільш збалансований набір незамінних амінокислот, які є критично важливими у раціонах високопродуктивних видів тварин і птиці. У зв'язку з цим в Україні стратегія розвитку кормової бази дедалі більше орієнтується на зростання обсягів виробництва соєвого зерна як основного джерела якісного протеїну [1].

Переробка соєвого насіння дає низку продуктів, які за органолептичними характеристиками часто майже не поступаються харчовим продуктам тваринного походження. Сучасні технології дозволяють одержувати соєві аналоги молока, сиру, вершків та інших харчових продуктів, які за смаком і консистенцією важко відрізнити від традиційних коров'ячих.

Водночас використання сирого зерна потребує обережності, оскільки соя містить термолабільні антипоживні речовини, що можуть негативно впливати на організм. Ці компоненти частково або повністю втрачають активність у процесі нагрівання, тому термічна обробка є обов'язковою умовою для безпечного споживання та використання сої в кормових цілях [2-5].

Окрім цього, варто зазначити, що соя має важливе значення і в структурі змішаних посівів, особливо у поєднанні з кукурудзою. Така комбінація забезпечує агроекологічні й господарські переваги, покращуючи якість корму і підвищуючи загальну продуктивність агрофітоценозу.

Сучасні технології вирощування сої дедалі більше орієнтуються на використання потенціалу сортів різних груп стиглості, оскільки саме вони визначають тривалість вегетаційного періоду, реакцію культури на кліматичні умови та можливість її інтеграції у різні сівозміни. Тривалість періоду від сходів до повної стиглості може змінюватися в дуже широких межах – від приблизно 95 до понад 230 днів, що дозволяє добирати сорти відповідно до умов зони, рівня забезпечення вологою та строків проведення польових робіт. При цьому вимоги сої до вологи істотно змінюються протягом онтогенезу: на ранніх етапах рослина витримує певний дефіцит вологи, тоді як у фазах бутонізації та наливу насіння потреба у воді значно зростає. Високе значення транспіраційного коефіцієнта, яке для сої становить близько 512, засвідчує інтенсивне використання вологи за процесів формування продуктивності, що робить важливим правильний вибір ґрунтів для її вирощування [6].

До найкращих для сої належать ґрунти із високою природною родючістю та нейтральною реакцією ґрунтового розчину, оскільки за таких умов культура максимально реалізує свій потенціал. Саме ґрунтові умови значною мірою визначають ефективність симбіозу рослин із бульбочковими бактеріями, який є ключовою особливістю сої. Завдяки діяльності цих мікроорганізмів у кореневій системі відбувається фіксація атмосферного азоту, що збільшує вміст цього елемента в орному шарі та водночас покращує структурний стан ґрунту. У результаті соя не лише задовольняє власні потреби в азотному живленні, але й залишає у ґрунті значну його частину для наступних культур.

Саме з цього приводу соя розглядається як високоцінний попередник, насамперед для озимих культур. Поява нових ранньостиглих сортів у вітчизняній селекції дала змогу істотно розширити можливості інтеграції сої у сівозміни Степової та Лісостепової зон. Такі сорти досягають у ранні строки та забезпечують своєчасне проведення передпосівного обробітку ґрунту для озимих культур, що сприяє формуванню кращих умов для їх росту та зимівлі [7].

Соя, відома у ботанічній номенклатурі як *Glycine hispida*, включає значну кількість таксонів, яких налічується близько шістдесяти. Для всіх представників

цього виду характерна висока теплолюбність: для появи дружніх сходів ґрунт має прогрітися щонайменше до 12 °С. Попри це, вже сформовані молоді рослини здатні витримувати нетривалі пониження температури й короточасні заморозки до –3 °С, що розширює адаптаційні можливості культури у змінних кліматичних умовах.

З огляду на глобальне підвищення попиту на рослинний білок, питання підвищення продуктивності сої набуває особливої актуальності. Одним із найефективніших шляхів цього є впровадження у виробництво нових сортів із підвищеним потенціалом урожайності та стійкістю до абіотичних і біотичних стресів. Не менш важливим є удосконалення технологічних прийомів вирощування, адаптованих до біокліматичного потенціалу конкретної природно-кліматичної зони, що дозволяє максимально реалізувати генетичні можливості культури [8].

Сортові особливості сої відіграють у технології вирощування вирішальну роль, оскільки саме генетична природа рослини визначає межі її потенційної продуктивності, адаптаційну здатність та реакцію на конкретні умови середовища. Вибір сорту є не просто елементом технологічного процесу, а ключовим стратегічним рішенням, від якого залежить можливість реалізувати повний біологічний потенціал культури в певній ґрунтово-кліматичній зоні. Урахування генотипу, його реакції на умови вирощування, здатності протистояти стресам та формувати урожай у різних моделях агротехнологій є базовою умовою отримання високих показників урожайності [9-12].

В аграрній науці накопичено величезний матеріал щодо сортового різноманіття сої. На сьогоднішній день у світовій та національній селекційній практиці відомо понад тисячу сортів і гібридів, які суттєво різняться за тривалістю вегетації, морозостійкістю, групою стиглості, вмістом білка й олії, висотою рослин, здатністю до гілкування, масою насіння та стійкістю до шкідливих організмів. Таке генетичне різноманіття дозволяє підбирати сорти для найширшого спектра кліматичних зон – від посушливих степових регіонів до умов із більш помірним зволоженням.

Створення нових сортів сої в Україні стало одним із найпотужніших напрямів розвитку вітчизняної селекції, що суттєво зміцнило позиції держави на міжнародному ринку. Саме завдяки активному впровадженню у виробництво сучасних українських сортів країна в останні роки посідає перше місце в Європі за обсягами виробництва зерна сої. Більшість із цих сортів належать до інтенсивного типу, а тому особливо чутливо реагують на умови технології вирощування, забезпечуючи максимальну продуктивність за оптимального агрофону [13].

Наукові установи та селекційні центри приділяють значну увагу створенню сортів, здатних формувати стабільні врожаї навіть за коливань температури чи обмеження вологи. Окремим напрямом є підвищення якості зерна – збільшення вмісту білка й олії, зниження рівня антипоживних речовин, таких як інгібітори трипсину, що робить продукцію більш придатною для харчового та кормового використання. Селекціонерам вдалося значно розширити генетичну базу культури, поєднавши в нових сортах високу стійкість до абіотичних чинників з високою продуктивністю [14].

Особливої уваги заслуговує маса 1000 насінин – один із найважливіших показників структури врожайності, який, як підтверджують дослідження, визначається генотипом сорту на 75–80%. Це свідчить про те, що вибір правильного сорту впливає не лише на загальний урожай, але й на розмір, виконаність і товарні властивості насіння.

В Україні вже створено покоління високоврожайних сортів сої, здатних формувати 3,5–4,0 т/га й більше за сприятливих умов. Ці сорти характеризуються скороченням до 80–85 днів вегетаційним періодом, що робить їх придатними для ранніх строків збирання і дозволяє використовувати у сівозмінах з озимими культурами. Вони вирізняються підвищеною посухостійкістю, стійкістю до знижених температур на початку вегетації, а також суттєво покращеними показниками харчової цінності насіння [15-17].

Сучасна селекція сої спрямована не лише на максимізацію врожайності, але й на формування стабільного генотипу, який працює ефективно в різних

агрокліматичних умовах. Саме тому сорт і надалі залишається ключовим фактором, що визначає успішність вирощування цієї культури.

Вибір групи стиглості сої є одним з ключових чинників її успішного вирощування в Україні, оскільки ця культура надзвичайно чутлива до співвідношення тепла, тривалості вегетаційного періоду та освітлення. Географічна широта та регіональні кліматичні умови зумовлюють суттєві відмінності у придатності територій до вирощування соєвих сортів різних типів. У межах Степу, який відзначається високими літніми температурами та нестабільним режимом зволоження, агротехнологічні рекомендації варіюють залежно від підзони: для північної його частини найбільш придатними є ранньостиглі сорти; центральна зона характеризується можливістю вирощування як ранніх, так і середньостиглих форм; у південних районах, де вегетаційний сезон коротший, рекомендовано використовувати середньоранні групи стиглості. Такий підхід дозволяє оптимально поєднати тривалість вегетаційного періоду з ресурсами тепла і вологи [18].

Сучасні дані свідчать, що соя може бути успішно інтегрована у виробництво майже в усіх регіонах країни. Її вирощування можливе у 23 областях України, що підтверджено дослідженнями сортовипробувальних станцій та науково-дослідних установ. Водночас площі, які вважаються найбільш сприятливими для реалізації потенціалу культури, охоплюють близько 29% території держави. Це передусім частини Чернівецької, Вінницької, Київської, Полтавської, Черкаської областей, схід Хмельниччини, північ Кіровоградської та південь Чернігівської області, а також Закарпаття. Тут поєднання тепла, вологи й родючості ґрунтів дозволяє культурі формувати урожайність на рівні сучасних генетичних можливостей [19].

Разом із тим існує і низка регіонів, де природні фактори – недостатня кількість опадів, ризики ґрунтової та повітряної посухи, низька якість ґрунтів або надмірна вологість – обмежують можливості для вирощування високопродуктивних сортів сої. Такі території становлять близько 17% площі країни. До них відносять південні райони Одеської, Херсонської та Запорізької

областей, а також північні частини Житомирської, Волинської, Чернігівської, Рівненської, Львівської областей і гірські масиви Івано-Франківщини та Закарпаття. У цих умовах урожайність сої часто не перевищує 2,5 т/га, що зумовлює необхідність вирощування лише найбільш адаптованих сортів або корекції технологій для зниження ризиків [20].

Проблема адаптивності сортів сої є надзвичайно актуальною, оскільки значна частина існуючих генотипів демонструє нестійкість до несприятливих погодних умов. За знижених температур, дефіциту вологи чи різких кліматичних коливань врожайність таких сортів різко зменшується. Це стало стимулом для активного розвитку селекції, спрямованої на створення пластичних, високопродуктивних сортів, здатних витримувати стресові фактори та зберігати стабільність урожайності. Новітні селекційні досягнення орієнтовані не тільки на підвищення потенціалу врожайності, але й на формування широкої екологічної адаптивності, що робить ці сорти придатними для використання в інтенсивних технологіях вирощування.

Завдяки поєднанню селекційних напрацювань з грамотним доббором зон вирощування, сучасні сорти сої забезпечують високі виробничі показники в основних ґрунтово-кліматичних зонах країни. Реалізація їхнього потенціалу можлива лише за умови відповідної технології вирощування, адаптованої до конкретного регіону, агрофону та агрокліматичних умов [21-23].

Селекційна робота останніх десятиліть суттєво змінила уявлення про морфологічну організацію рослин сої слов'янського підвиду, який сформувався на основі вітчизняного генофонду. Українські сорти цієї групи охоплюють широкий діапазон стиглості – від ультраскоростиглих до середньостиглих, із тривалістю вегетаційного циклу приблизно 70–130 днів. Таке різноманіття дозволяє гнучко адаптувати їх до конкретних виробничих умов і строків сівби, що особливо важливо для регіонів зі стрімко змінними кліматичними характеристиками.

Однією з визначальних ознак сучасних сортів є абсолютно нова архітектоніка рослин, суттєво відмінна від традиційної. За правильно підібраної

густоти стояння рослини формують компактний, прямостоячий кущ із помірно розвиненим боковим гілкуванням. Стебло таких рослин має тенденцію до потовщення, що забезпечує підвищену стійкість до вилягання, а також сприяє перенесенню механічних навантажень під час збирання. Формування більшої частини врожайності відбувається на головному стеблі – саме тут концентрується основна кількість бобів і маса насіння. Лише незначна частка бобів розміщується на бічних гілках, що спрощує обмолот і підвищує рівномірність дозрівання.

Суттєвим удосконаленням українських сортів є підвищення якісних характеристик насіння. Воно відзначається крупністю, вирівняністю та високою поживною цінністю білково-жирового комплексу. Однією з найважливіших господарських ознак є підвищене прикріплення нижнього ярусу бобів – на висоті, що перевищує 12 см. Завдяки цьому зменшуються втрати під час прямого комбайнування, особливо на нерівних ділянках поля [24].

Такі сорти добре реалізують свій потенціал за різних способів сівби: широкорядного, вузькорядного чи суцільного рядкового. На відміну від пізньостиглих сортів тропічного походження, скоростиглі та ранньостиглі форми української селекції здатні витримувати більшу густоту стояння рослин, що дозволяє оптимізувати виробничі технології залежно від умов конкретного господарства.

Показники потенційної врожайності також істотно різняться між групами стиглості. Для ультраскоростиглих форм урожайність може досягати близько 2,3 т/га; ранньостиглі сорти за сприятливих умов формують до 2,8 т/га; середньостиглі – до 3,8 т/га. Це робить їх перспективними для різних кліматичних зон України, зокрема для тих, де традиційно спостерігається дефіцит тепла або нестабільність опадів.

Окремим досягненням є виведення сортів із підвищеною холодостійкістю. Це дозволяє зміщувати строки сівби на 10–14 днів у бік ранніх, що сприяє кращому використанню вологи весняного періоду та уникненню літніх посушливих стресів. Крім того, серед новостворених форм з'явилися

ультраранні та високопродуктивні сорти, що здатні поєднувати швидке дозрівання з високим рівнем урожайності.

Під час вибору сорту агровиробникам необхідно орієнтуватися на комплекс критеріїв, серед яких головними є тривалість вегетаційного періоду, урожайність, якісні характеристики насіння та висота прикріплення нижнього бобу. Саме сукупність цих факторів визначає, чи зможе сорт максимально реалізувати свої генетичні можливості за конкретних умов вирощування [25].

Однією з найбільш уразливих ланок у технології вирощування сої є її низька конкурентоздатність щодо бур'янів, особливо у період ранніх фаз розвитку. Рослини сої у перші тижні після появи сходів ростуть повільно, формують слабку листову поверхню і практично не здатні протистояти агресивній конкуренції з боку бур'янової рослинності. Саме тому навіть незначна кількість бур'янів на одиниці площі може спричинити відчутне зниження продуктивності. Дослідження засвідчують, що наявність всього трьох широколистих або п'яти злакових однорічних бур'янів на одному квадратному метрі вже перевищує економічний поріг шкідливості. За таких умов втрата врожаю може становити від 30 до 50%, а в окремих випадках і більше, залежно від ступеня заглушення посівів.

Шкідливість бур'янів проявляється не лише у зниженні загальної урожайності, але й у прямих втратах насіння від окремих рослин небажаної флори. Встановлено, що навіть один бур'ян на полі може зменшувати збір насіння сої на 0,3–1,2 ц/га. Це пов'язано з тим, що бур'яни конкурують із культурою за світло, вологу, поживні елементи та площу живлення, створюючи тінь, виснажуючи запаси ґрунтової вологи та уповільнюючи розвиток рослин сої.

Найкритичнішим періодом у розвитку культури є фаза від першої до третьої пари справжніх листків. Саме в цей час бур'яни можуть уповільнити ріст рослин настільки, що подальша компенсація втрат є практично неможливою. Інтенсивність негативного впливу бур'янів залежить від багатьох факторів: видового складу і біологічних особливостей бур'янів, потенційного насіннєвого банку в ґрунті, густоти стояння сої, рівня вологозабезпечення, строків появи

сходів культури, біологічних характеристик сорту, а також від технології догляду за посівами [26].

Ситуація ускладнюється тим, що в глобальному масштабі вже ідентифіковано понад 400 біотипів бур'янів, стійких до різних груп гербіцидів. Розвиток резистентності став одним із головних викликів сучасного рослинництва, що змусило виробників переглядати традиційні схеми захисту та збільшувати асортимент препаратів, придатних для контролю бур'янової рослинності у посівах сої.

В умовах зростання хімічної стійкості бур'янів, нестабільності клімату та підвищених вимог до екологічності агротехнологій сучасні системи захисту посівів сої мають бути не лише високоефективними, але й економічно та екологічно виваженими. Надійне й науково обґрунтоване управління бур'яновим компонентом є обов'язковою передумовою формування високих урожаїв та сталого агровиробництва. Упровадження інтегрованих систем контролю бур'янів – поєднання хімічних, агротехнічних та біологічних методів – дозволяє мінімізувати ризики забур'янення, забезпечити екологічну безпеку посівів і знизити витрати на виробництво [27].

У сучасних технологіях вирощування сої стратегія контролю бур'янів зазнала суттєвих змін, і дедалі частіше пріоритет віддається післясходовим гербіцидним системам. Це зумовлено тим, що після появи сходів сої агроном має можливість реально оцінити не лише загальний рівень забур'яненості поля, а й видовий склад небажаної рослинності, що дозволяє значно точніше підібрати препарат або бакову суміш. На відміну від ґрунтових гербіцидів, ефективність яких дуже залежить від вологості орного шару, структури ґрунту, вмісту органічної речовини і температурних умов на момент внесення, страхові препарати демонструють більш стабільний і прогнозований результат. Важливо, що у післясходових схемах можна комбінувати препарати різних груп дії, поєднуючи одночасний контроль бур'янів, хвороб і навіть певних типів шкідників.

Фізіологічна чутливість бур'янів до страхових гербіцидів значною мірою залежить від температурного режиму. Дослідження показують, що оптимальна температура для максимальної фітотоксичності більшості післясходових препаратів становить близько +18...+24 °С. За умов спеки, коли температура піднімається до +25...+30 °С, активність діючих речовин поступово знижується, а їх ефект проявляється слабше. Якщо ж обробку проводити при температурі +8...+10 °С, дія гербіцидів є мінімальною, оскільки біохімічні процеси у бур'янів різко уповільнюються, що знижує поглинання і переміщення діючої речовини всередині рослини. Тому підбір оптимального часу для внесення препаратів є критичним елементом гербіцидного захисту посівів сої.

У фазі 1–3 справжніх листків сої, коли рослини найбільш чутливі до конкуренції з бур'янами, ефективним рішенням є застосування спеціальних бакових сумішей. До найбільш результативних варіацій належать поєднання Галакси Топ (2,0 л/га) з Селектом (1,0 л/га) або препаратом Хармоні (8 г/га). Такі композиції мають широкий спектр дії й дозволяють знищити 90–94% бур'янів різних морфологічних груп, що забезпечує культурі оптимальні умови росту в найбільш відповідальний період формування урожайності.

За подальшого розвитку сої, коли рослина вступає у фазу 2–3 справжніх листків і активно нарощує листову поверхню, доцільним є застосування інших бакових сумішей, адаптованих до боротьби як із дводольними, так і зі злаковими бур'янами. Однією з поширених комбінацій є використання Базаграну (1,5 л/га) у поєднанні з грамініцидами – Пантерою (0,8 л/га) або Фюзілад Форте (0,8 л/га). Такий підхід дозволяє ефективно контролювати як широколисті, так і злакові бур'яни, що особливо важливо для полів зі змішаним типом забур'яненості.

Упродовж останніх років увага науковців та агрономів усе більше зосереджується на пошуку вискоелективних післясходових гербіцидів для контролю широколистих та змішаних груп бур'янів у посівах сої. Значна кількість досліджень підтверджує, що одним із найперспективніших сучасних препаратів є гербіцид Хармоні, який демонструє високу ефективність навіть за мінімальних норм внесення. За норми витрати лише 8 г/га загальна

забур'яненість посівів зменшується приблизно на дві третини, тобто на 66%. Такий результат є досить високим, враховуючи надзвичайну конкурентність широколистих бур'янів щодо молодих рослин сої [28].

Ще більш виражений ефект спостерігається при використанні Хармоні у комбінованих бакових сумішах. Зокрема, поєднання препарату в нормі 8 г/га із грамініцидом Селект у дозі 0,8–1,0 л/га забезпечує загибель до 86% небажаної рослинності. Водночас створюються сприятливі умови для розвитку культурних рослин, і врожайність сої в таких варіантах зростає в середньому на 0,72 т/га. Це свідчить про синергетичний ефект препаратів: суміш одночасно контролює широкий спектр дводольних і злакових бур'янів.

У випадках, коли в агрофітоценозі присутня складна структура бур'янової рослинності, включно з багаторічними коренепаростковими видами, ефективнішими виявляються більш комплексні суміші. Одним із найрезультативніших варіантів є комбінація Базаграну (1,5–2,0 л/га), Хармоні (0,7 кг/га) та Тарги Супер (1,5 л/га). Такий підхід забезпечує глибоке проникнення діючих речовин у тканини бур'янів, блокує їх регенерацію та дозволяє значно послабити їх конкурентний вплив на посіви сої.

Результати низки експериментів також вказують на суттєве посилення гербіцидної активності проти амброзії полинолистої та інших особливо агресивних бур'янів при застосуванні певних комбінацій діючих речовин. До найефективніших сумішей належать, наприклад, Базагран (1,5–2,0 л/га) + Півот (0,4–0,5 л/га) та інші.

Застосування таких багатокомпонентних схем дозволяло зменшити забур'яненість посівів сої на 83–86%, а збережений потенціал урожайності становив у межах 0,71–0,75 т/га. Фактично така прибавка врожаю еквівалентна повноцінному окупленню витрат на гербіцидний захист та забезпечує економічну ефективність технології.

У ситуації, коли на полі спостерігається змішаний тип забур'яненості – одночасно присутні дводольні та злакові види – найбільш доцільним рішенням є поєднання грамініцидів з гербіцидами вибіркової дії проти дводольних бур'янів.

Комбінації типу Фюзілад Форте + Хармоні або Базагран у різних варіаціях забезпечують зниження маси бур'янів у середньому на 83%. При цьому врожайність сої збільшується на 0,17–0,49 т/га залежно від умов року, густоти бур'янів і стану посіву [29].

Система захисту посівів сої передбачає використання цілої низки гербіцидних препаратів, однак значну увагу приділяють також і ґрунтовим засобам, які створюють так званий «захисний екран» ще до появи сходів культури. Одним із найбільш ефективних препаратів цього типу визнано Трофі 90, який застосовують у нормі 2,0 л/га. Цей гербіцид формує тривалий захисний шар у верхньому ґрунтовому горизонті, що стримує появу широколистих і злакових бур'янів у перші, найкритичніші для сої тижні вегетації. За умови достатнього зволоження ґрунту препарат здатний забезпечувати контроль небажаної рослинності протягом усього раннього періоду розвитку культури.

Однак навіть за наявності ґрунтового захисту, у фазі післясходового розвитку сої нерідко виникає необхідність у додатковому застосуванні страхових препаратів. Найкращий результат у боротьбі з активною хвилею бур'янів забезпечують бакові суміші, які комбінують діючі речовини різних механізмів впливу. Серед таких варіантів найбільш поширеним є використання Галаксі Топ у дозі 2,0 л/га у поєднанні з грамініцидом Селект (1,0 л/га). Така суміш забезпечує широке охоплення спектра бур'янової рослинності – від однорічних злаків до стійких дводольних видів.

Не менш ефективною є комбінація Хармоні у нормі 8 г/га із тим самим препаратом Селект у дозі 1,0 л/га. Препарат Хармоні має високу вибірковість та здатність пригнічувати широкий спектр дводольних бур'янів, а в поєднанні з грамініцидом забезпечує комплексний контроль посівів. Варто підкреслити, що Хармоні може застосовуватися і в підвищеній нормі – 15–20 г/га. Саме в цьому діапазоні дози спостерігається найбільший вплив на формування врожаю, оскільки ефективне пригнічення бур'янів сприяє зростанню врожайності на 4,1–5,9 ц/га [35].

Важливою складовою технології вирощування сої є десикація, яку застосовують на завершальному етапі вегетації. Використання таких десикантів, як ізопропіламінна сіль гліфосату або глюфосинат амонію, дозволяє вирівняти дозрівання посівів, знизити вологість насіння та полегшити процес збирання. Крім того, десикація допомагає зменшити забур'яненість у період напередодні збору, що знижує ризик намотування бур'янів на робочі органи комбайна і зменшує втрати насіння. Після обробки десикантами значно скорочуються витрати на доробку зібраного зерна та доведення його до стандартних показників вологості та чистоти [30-35].

У сучасній науковій літературі питання впливу гербіцидів на продуктивність та якість зерна сої розглядається у тісному зв'язку з проблемою конкуренції бур'янів. Наголошується, що без належного контролю бур'янової рослинності втрати урожаю сої можуть досягати 30–80 % залежно від видового складу, тривалості періоду конкуренції та рівня агротехніки, причому негативно змінюються не лише показники врожайності, а й морфологічна структура рослин і якісні параметри насіння. За даними багатьох досліджень, зниження врожаю пов'язане з використанням бур'янами вологи, елементів живлення, світла, а також із ускладненням механізованого збирання та підвищенням заселення посівів шкідниками і збудниками хвороб [36-39].

Значна частина публікацій присвячена порівнянню ґрунтових і післясходових гербіцидів у системі контролю бур'янів. Ґрунтові препарати розглядаються як основа «першої лінії захисту», що формує у верхньому шарі ґрунту хімічний бар'єр для проростання насіння бур'янів, знижуючи їхню чисельність у критичний для сої період від сходів до змикання рядків. Водночас підкреслюється, що ефективність таких засобів істотно залежить від вологості ґрунту, гранулометричного складу, вмісту органічної речовини та інших ґрунтових параметрів, а також від рівномірності загортання препарату. У зв'язку з цим у сучасних технологіях усе ширше використовують післясходові та комбіновані (residual + post-emergence) схеми, які дозволяють гнучкіше реагувати

на фактичний рівень і видовий склад забур'яненості, а також контролювати пізні хвилі проростання бур'янів, що впливають на якість зерна і зручність збирання.

У низці досліджень наведено експериментальні дані щодо ефективності конкретних післясходових гербіцидів і їхніх бакових сумішей у посівах сої. Показано, що застосування страхових препаратів на основі хлоримурон-етилену, бентазону, фузіледіону, квізалофопу, хізалофопу тощо забезпечує зниження чисельності бур'янів на 70–90 %, зменшення сирової маси бур'янової рослинності та істотне підвищення врожайності насіння. Для умов Південно-Східної Азії відзначено високу результативність комплексних схем із кількома післясходовими гербіцидами, які дозволили суттєво зменшити щільність злакових і дводольних бур'янів і забезпечити істотний приріст урожаю порівняно з варіантами без хімічного захисту або з одноразовим внесенням препарату. У вітчизняних дослідженнях показано ефективність застосування бакових сумішей на основі Harmony, Bazagran, Miura та інших препаратів, що дозволяло знижувати загальну забур'яненість перед збиранням до 20–25 % від контролю та зменшувати сиру масу бур'янів майже вдвічі [40-42].

Окремий напрям літератури стосується безпосереднього впливу гербіцидів не тільки на врожай, але й на якість насіння сої. Якість у цьому контексті оцінюють за вмістом сирового протеїну, жиру, амінокислотним складом, співвідношенням насичених і ненасичених жирних кислот, лабораторною схожістю, енергією проростання та насінневою продуктивністю. У польських дослідженнях встановлено, що за правильно обраних препаратів і норм внесення гербіцидний захист у поєднанні з біостимуляторами призводив до зростання врожайності насіння на 5,3–11,3 %, збільшення висоти рослин і підвищення вмісту окремих амінокислот (триптофану, серину, глютамінової кислоти) та ненасичених жирних кислот у насінні порівняно з варіантами без обробки [43].

В іншій роботі було показано, що застосування ґрунтового гербіциду пендиметаліну не призводило до виявлення залишкових кількостей діючої речовини в зерні сої, що вказує на можливість забезпечення високих показників екологічної безпеки продукції за дотримання регламентів обробки.

Разом із позитивними ефектами в літературі акцентується увага на ризиках фітотоксичної дії окремих гербіцидів і зниженні фізіолого-біологічної якості насіння. У дослідженнях із застосуванням діклосуламу, сульфентразону, флуміоксазину та інших діючих речовин відзначено пригнічення росту рослин, зменшення висоти сої на 30–40 % у окремі строки обліку, що потенційно впливає на кількість бобів та масу насіння. Значний обсяг експериментальних даних присвячено наслідкам дрейфу гербіцидів на основі дикамби й 2,4-Д на сусідні посіви сої, у тому числі не толерантні до цих сполук. Встановлено, що навіть сублетальні дози в критичні фази розвитку (V5, R2) знижують урожайність та погіршують фізіологічну якість насіння, зокрема схожість і стійкість до стресів під час зберігання [44].

Окрема група публікацій розглядає питання застосування гербіцидів у посівах генетично модифікованої сої, стійкої до гліфосату, глюфосинату, 2,4-Д тощо. Показано, що широкомасштабне використання гліфосату в посівах стійких сортів істотно змінило структуру бур'янопопуляцій, сприяло появі резистентних біотипів та формуванню нових підходів до інтегрованого управління бур'янами. У низці робіт було встановлено як невелике зменшення врожайності гліфосат-стійких ліній порівняно з традиційними аналогами, так і явища гормезису, коли низькі дози гліфосату підвищували кількість бобів на рослині та загальну врожайність на 10–40 % залежно від сорту, способу внесення та умов вирощування. У цих експериментах також відзначали підвищення насіннєвої енергії проростання та вмісту окремих азотовмісних сполук, що відображало специфічну реакцію трансгенних ліній на гербіцид [45].

У контексті якості зерна важливе місце посідають роботи, де одночасно аналізують забур'яненість, врожайність і показники зерна (масу 1000 насінин, вміст білка й олії, лабораторну схожість). У дослідженнях, проведених у різних ґрунтово-кліматичних умовах, показано, що ефективне управління забур'яненістю за рахунок поєднання ґрунтових та післясходових гербіцидів забезпечує не лише підвищення врожайності, але й покращення вирівняності та

натури насіння, зменшення домішок, зручність збирання, а також опосередковано впливає на стабільність показників якості під час зберігання.

Окремо розглядається питання поєднання гербіцидів з іншими пестицидами. Деякі дослідження свідчать, що додавання інсектицидів або фунгіцидів до післясходових гербіцидів не завжди призводить до підвищення ефективності контролю бур'янів і може бути економічно невиправданим, тоді як застосування лише гербіцидів забезпечувало достатній рівень урожайності насіння сої [46-49].

У літературі також описані підходи до передзбиральної десикації посівів сої гербіцидами контактної дії. Дослідження показують, що використання параквату, глюфосинату або окремих форм 2,4-Д у фазі фізіологічної стиглості може прискорювати підсихання рослин, вирівнювати дозрівання, зменшувати вологість зерна при збиранні, не погіршуючи при цьому врожайності, але вплив таких обробок на біохімічні показники насіння та його посівні якості потребує додаткового вивчення [50].

Узагальнення наявних даних показує, що гербіциди в системі вирощування сої є одним із ключових інструментів підвищення продуктивності, оскільки дозволяють мінімізувати втрати від конкуренції бур'янів у критичні періоди вегетації. Водночас їхній вплив на якість зерна виявляється неоднозначним і залежить від діючої речовини, норм і строків внесення, типу сорту (традиційний чи толерантний до певного гербіциду), гідротермічного режиму року та рівня агротехніки. Для умов Степу України, зокрема господарств, де соя займає значну частку у структурі посівів, актуальними є локальні дослідження, спрямовані на підбір оптимальних схем гербіцидного захисту, що забезпечують поєднання високої врожайності з належними показниками якості насіння без накопичення небажаних залишків препаратів у продукції.

РОЗДІЛ 2. ОБ'ЄКТ, ПРЕДМЕТ ТА УМОВИ ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ

2.1 Об'єкт і предмет досліджень

Об'єкт дослідження – рослини сої, вирощувані за різних варіантів гербіцидного захисту в умовах Степу України.

Предмет дослідження – продуктивність та якість зерна сої залежно від застосування гербіцидів.

Методи дослідження. У роботі використано комплекс польових, лабораторних та статистичних методів: біометричний аналіз, визначення структури врожайності, лабораторну оцінку якості зерна, облік бур'янів, математично-статистичну обробку результатів відповідно до методик польового дослідження.

2.2 Умови проведення досліджень

Польові дослідження проводилися на території фермерського господарства «Агроінтер» Синельниківського району Дніпропетровської області, яке розташоване в умовах центрального Степу з вираженим дефіцитом вологи, різкими температурними коливаннями та нестійким зволоженням. Клімат господарства характеризується тривалим теплим періодом і порівняно м'якою, але малосніжною зимою.

Синельниківський район Дніпропетровської області належить до південної частини Степової зони України і характеризується вираженим континентальним типом клімату. Для цієї території властиве поєднання тривалого теплого періоду з обмеженим зволоженням та значними амплітудами температур упродовж року. Середньорічна температура повітря коливається в межах від 9,5 до 10,3 °С, що відображає загальну тенденцію до поступового потепління. Зимовий період зазвичай м'який і малосніжний, однак нестійкий

характер погоди з частими відлигами й поверненнями морозів створює несприятливі умови для перезимівлі озимих культур. Літні місяці характеризуються високими денними температурами, які нерідко сягають 30–35 °С, а в окремі роки піднімаються ще вище, що посилює випаровування вологи та погіршує умови наливу зерна.

Таблиця 2.1

Середньомісячні температури повітря, °С

Рік	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
2023	-2.8	0.4	5.2	11.6	18.4	23.7	26.9	26.1	19.3	12.0	5.1	-1.3
2024	-1.9	1.2	6.1	12.4	19.0	24.3	27.4	27.0	18.7	11.3	4.6	-0.8

Аналіз температурного режиму свідчить, що в обидва роки спостерігалися значні температурні коливання. Високі температури в червні–липні (до 27 °С) у поєднанні з дефіцитом вологи створювали ризики формування щуплого зерна та скорочували період наливу. М'які та нестійкі зимові температури потенційно погіршували умови загартування рослин.

Таблиця 2.2

Розподіл опадів за місяцями, мм

Рік	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
2023	28	32	24	18	40	22	14	20	28	32	35	30
2024	25	30	20	15	38	18	12	19	31	29	34	27

Опади в обидва роки розподілялися нерівномірно. Найбільша кількість припадала на весняно-осінній періоди, тоді як у червні–липні спостерігалася посуха. Такі умови є типовими для господарства «Агроінтер».

Кількість опадів у районі істотно варіює між роками, проте в середньому їх надходить від 420 до 520 мм на рік. Водночас нерівномірність розподілу опадів є одним із найхарактерніших кліматичних чинників регіону. Основна їх частина припадає на теплу пору року, але значна кількість дощів має зливовий характер,

що знижує ефективність накопичення вологи в ґрунті. Весняний період часто є дефіцитним щодо опадів, тоді як червень і липень нерідко супроводжуються тривалими посухами. Унаслідок поєднання високих температур і недостатнього зволоження умови водозабезпечення рослин залишаються одним із головних обмежувальних факторів для формування врожаю.

Вітровий режим території також відіграє важливу роль у розвитку агроєкосистем. Для району характерні стійкі вітри середньою швидкістю 3,5–5,0 м/с, проте навесні нерідко спостерігаються пориви до 15–20 м/с. Такі умови підсилюють випаровування, поглиблюючи дефіцит вологи, і створюють загрозу вітрової ерозії ґрунту, особливо на ділянках із легшим механічним складом. У зимовий період сніговий покрив зазвичай нестійкий, його висота рідко перевищує 5–12 см, а в окремі роки він може бути відсутнім повністю. Часті відлиги сприяють утворенню льодової кірки, що ускладнює доступ кисню до вузла кущення озимих культур і може призводити до часткового їх випадання.

Агрокліматичні умови Синельниківського району формують низку особливостей, які необхідно враховувати під час вирощування сої. До них належать тривалі періоди літніх посух, дефіцит продуктивної вологи навесні, висока ймовірність суховіїв у фазу виходу в трубку та колосіння, повернення заморозків у березні – на початку квітня, а також підвищені температури в період наливу зерна. Сума активних температур понад +10 °С у середньому досягає 3200–3600 °С, що забезпечує достатній тепловий ресурс, але потребує адаптованих сортів та технологій із чітким дотриманням строків сівби, оптимальної норми висіву та збалансованої системи мінерального живлення.

Сукупність зазначених кліматичних чинників визначає складність ведення землеробства в умовах району, оскільки формування врожаю сої значною мірою залежить від доступності вологи в осінній і весняний періоди та від стабільності температурного режиму взимку. Водночас ці природні особливості дозволяють отримувати стабільні врожаї сої за умови впровадження адаптивних технологій, підбору сортів із високою посухостійкістю та ретельного управління агротехнічними заходами.

Таблиця 2.3

Основні фізико-хімічні властивості ґрунту

Показник	Значення	Характеристика
Гумус, %	3,7	Середній рівень забезпечення органічною речовиною
pH водної витяжки	6,7	Слабкокисла реакція ґрунту
N-NO ₃ , мг/кг	14,2	Середній рівень забезпечення азотом
P ₂ O ₅ , мг/кг	62	Середня забезпеченість фосфором

Аналіз фізико-хімічних властивостей ґрунтів фермерського господарства «Агроінтер» дає можливість оцінити агрономічний потенціал території та визначити особливості формування умов живлення для сої. Виробничі ділянки господарства представлені переважно чорноземами звичайними середньосуглинковими, що традиційно вважаються одними з найпродуктивніших ґрунтів Степової зони. Їхній агрохімічний профіль характеризується збалансованим вмістом органічної речовини, оптимальною реакцією ґрунтового розчину та достатнім рівнем забезпечення основними елементами живлення.

Вміст гумусу становить у середньому 3,7 %, що відповідає середньогумусному типу чорноземів і свідчить про відносно стабільний запас органічної речовини у верхньому горизонті. Такий рівень гумусу забезпечує сприятливі умови для формування ґрунтової структури, водотривкості агрегатів та оптимізації повітряного режиму. Крім того, наявність достатньої кількості гумусових сполук позитивно впливає на буферність ґрунту, сприяє акумуляції елементів живлення та підвищує загальний потенціал родючості. У посушливих умовах центрального Степу гумус виступає також регулятором

вологоутримувальної здатності, що є важливим чинником у роки з нестійким зволоженням.

Реакція ґрунтового розчину характеризується слабкокислим середовищем з показником рН 6,7, що є близьким до нейтрального значення. Такий діапазон рН є оптимальним для більшості сільськогосподарських культур, включно з соєю, оскільки він забезпечує максимальну доступність фосфору, середній рівень рухливості кальцію та магнію, а також не викликає фіксації мікроелементів. Слабкокисла реакція ґрунту сприяє високій активності ґрунтових мікроорганізмів, відповідальних за мінералізацію органічних решток, що забезпечує стабільне надходження доступних форм азоту та інших поживних речовин. В умовах цього ґрунту не спостерігається обмежуючого впливу кислотності на розвиток кореневої системи, що є важливим для нормального проходження фаз кушення та весняного стеблоутворення.

Забезпеченість азотом за вмістом нітратної форми (14,2 мг/кг) оцінюється як середня. Азот є одним із найбільш динамічних елементів живлення, тому його фактичний вміст відображає активні процеси мінералізації та інтенсивність попереднього удобрення. У середньосуглинкових чорноземах ця форма азоту швидко залучається до метаболічних процесів рослин, однак її нестійкість в умовах тривалої посухи або надмірної мінералізації потребує корекції системою весняних підживлень. Соя, особливо сучасні інтенсивні сорти, має підвищену потребу в азоті в період виходу в трубку, тому стартова забезпеченість N-NO₃ є важливим індикатором потенціалу майбутньої врожайності.

Вміст P₂O₅ становить 62 мг/кг, що відповідає середньому рівню забезпечення рухомими формами фосфору. Фосфор є одним із ключових елементів, який впливає на розвиток кореневої системи, проходження фази кушення та формування продуктивних стебел. У чорноземах рухомість фосфору значною мірою залежить від реакції ґрунту, температурного режиму та вологості. За слабкокислого середовища доступність фосфору є оптимальною, проте в умовах посушливих років засвоєння цього елемента може сповільнюватися через зниження активності корневих систем. Саме тому у Степовій зоні важливо

враховувати погодні умови осені та ранньої весни, коли потреба озимих у фосфорі є найвищою.

Аналіз агрофізичних характеристик свідчить, що ґрунти господарства мають добре виражену структурність та високу вбирну здатність, завдяки чому забезпечується сприятливий режим повітряно-водного балансу. Середньосуглинковий механічний склад створює оптимальні умови для накопичення та збереження вологи. Разом з тим у роки з тривалими посухами верхній шар ґрунту зазнає швидкого висихання, що може знижувати ефективність проростання насіння та впливати на густоту сходів.

РОЗДІЛ 3. МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ

Дослідження щодо встановлення впливу гербіцидів на продуктивність та якість зерна сої проводилися у виробничих умовах фермерського господарства «Агроінтер» Синельниківського району Дніпропетровської області. Виробничий формат дослідження забезпечив максимальне наближення умов вирощування до реальної практики сільськогосподарського виробництва. Ґрунтово-кліматичні умови зони Північного Степу характеризуються помірно посушливим кліматом, частими літніми ґрунтовими та атмосферними посухами, що робить гербіцидний захист однією з ключових ланок технології вирощування сої.

Дослід заклали на полі зі звичайним чорноземом легкоглинистого гранулометричного складу. Агрохімічний аналіз ґрунту перед початком дослідження показав такі параметри: вміст гумусу – 3,6%, рухомого фосфору – 16,2 мг/кг, обмінного калію – 12,8 мг/кг, реакція ґрунтового розчину – слабколужна рН 7,2. Територія характеризується середньорічною кількістю опадів 420–450 мм, з яких переважна частина припадає на осінньо-зимовий період. Літній період відзначається високими температурами (до 34–37 °С), що при недостатніх опадах створює стресові умови для сої.

Таблиця 3.1

Схема дослідження

Варіант	Комбінація гербіцидів та норми їх застосування
1	Харнес (2,0 л/га) – контроль
2	Фюзілад Форте (2,0 л/га) + Хармоні (7 г/га)
3	Базагран (1,5 л/га) + Пантера (0,8 л/га)
4	Базагран (1,5–2,0 л/га) + Півот (0,4–0,5 л/га)
5	Харнес (2,0 л/га) + Базагран (2,0 л/га) + Хармоні (7 г/га)

Дослід був закладений методом систематичного розміщення ділянок. Площа кожної облікової ділянки становила 5000 м², загальна площа варіанта –

10000 м². Повторність – триразова. Розмічування ділянок здійснювали GPS-навігацією, що забезпечувало точність закладання та правильність внесення гербіцидів без перекриттів.

Основний обробіток ґрунту включав глибоку оранку на 25–27 см з подальшим весняним боронуванням. Передпосівна культивування проводилася на глибину 5–6 см для створення вирівняного посівного ложа. Сівбу проводили у третій декаді квітня промисловою сівалкою JOHN DEERE з міжряддям 45 см, гібрид Рубі. Норма висіву становила 620 тис. схожих насінин/га. Використаний сорт належав до середньоранньої групи стиглості та характеризувався високою адаптивністю до умов Степу.

Внесення гербіцидів здійснювали промисловим штанговим обприскувачем JOHN DEERE R962i з шириною захвату штанги 36 м та баком об'ємом 6200 л. Система точного землеробства обприскувача забезпечувала автоматичне регулювання норми виливу, підтримання робочого тиску 2,8–3,2 бар та стабілізацію штанги при швидкості руху 10–12 км/год. Норма витрати робочого розчину становила 250 л/га. Обприскування проводили у ранкові години при швидкості вітру не вище 3 м/с.

Обліки, спостереження та методи досліджень

Протягом вегетації рослин проводили систематичні обліки та спостереження. До основних методів дослідження належали:

- попередній облік забур'яненості до внесення гербіцидів;
- повторні обліки через 20 днів після внесення;
- визначення кількісного та видового складу бур'янів;
- оцінка фітотоксичності за шкалою EWRC;
- біометричні вимірювання (висота рослин, кількість міжвузлів, площа листової поверхні);
- визначення густоти стояння перед збиранням;
- аналіз структури врожаю (кількість бобів, насінин, маса 1000 насінин);

- оцінка лабораторних показників якості зерна (вміст білка, олії, натура, вологість).

Збирання врожаю здійснювали комбайном CLAAS TUCANO з подальшим очищенням та досушуванням зерна. Урожайність перераховували до стандартної вологості 12%. Статистичну обробку результатів проводили методом дисперсійного аналізу з визначенням мінімальної істотної різниці $HP_{0.05}$.

Характеристика гербіцидів

ХАРНЕС®

ГЕРБІЦИД

ДІЮЧА РЕЧОВИНА:

ацетохлор, 900 г/л

ПРЕПАРАТИВНА ФОРМА:

концентрат, що емульгується
(КЕ)

Грунтовий гербіцид для захисту посівів кукурудзи, сої, соняшнику та інших культур від однорічних злакових та дводольних бур'янів:

- кукурудзи
- сої
- соняшнику та інших культур

Рис. 3.1 Характеристика гербіциду

Фюзілад Форте

Діюча речовина:
флуазифоп-П-бутил, 150 г/л

Препаративна форма:
концентрат емульсії

Спектр дії:
однорічні та багаторічні
злакові бур'яни

Норма витрати: 0,8–2,0 л/га

Рис. 3.2 Характеристика гербіциду

ХАРМОНІ

ГЕРБІЦИД

ДІЮЧА РЕЧОВИНА: тіфенсульфурон-метил, 750 г/кг

ПРЕПАРАТИВНА ФОРМА: вододисперсійні гранули

СПЕКТР ДІЇ: однорічні та деякі багаторічні
дводольні бур'яни

НОРМА ВИТРАТИ: 6–10 г/га

Рис. 3.3 Характеристика гербіциду

Рис. 3.4 Характеристика гербіциду

Рис. 3.5 Характеристика гербіциду

ПівоТ

Діюча речовина

Імазетапір, 100 г/л

Призначення

Призначений для боротьби з однорічними злаковими і дводольними, а також деякими багаторічними бур'янами у посівах сої, гороху, соняшнику.

Характеристика

- володіє високою системною і ґрунтовою активністю
- проникає в рослини через листя і кореневу систему
- досягає максимального ефекту при застосуванні на ранніх стадіях розвитку бур'янів
- захищає культуру протягом сезону вегетації

Рис. 3.6 Характеристика гербіциду

РОЗДІЛ 4. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Проведений виробничий дослід дав змогу встановити виразну залежність між ефективністю гербіцидного захисту та швидкістю проходження фенологічних фаз сої. Контрольний варіант, у якому застосовували лише ґрунтовий препарат Харнес, демонстрував найбільшу тривалість загального періоду вегетації – 95 днів (табл. 4.1). Затягнутість міжфазних періодів у контролі пояснюється високою конкуренцією бур'янів, особливо у фазу сходів та початкового розвитку рослин, що спричинювало нерівномірність росту та затримку формування генеративних органів.

Таблиця 4.1

Вплив застосування гербіцидів на тривалість міжфазних періодів сої (середнє за 2024–2025 рр.)

Варіант	Сівба – сходи (днів)	Сходи – бутонізація (днів)	Бутонізація – повне цвітіння (днів)	Повне цвітіння – повна стиглість (днів)	Загальна тривалість (днів)
Харнес – контроль	10	22	15	48	95
Фюзілад Форте + Хармоні	10	22	14	45	91
Базагран + Пантера	10	22	14	45	91
Базагран + Півот	10	22	14	44	89
Харнес + Базагран + Хармоні	10	21	14	43	89

Застосування комбінованої післясходової обробки Фюзілад Форте та Хармоні сприяло скороченню тривалості фаз розвитку, зокрема фаз «бутонізація – цвітіння» та «цвітіння – стиглість». Одержані результати свідчать про

зменшення конкурентного тиску бур'янів та покращення умов росту культури завдяки селективній та швидкій дії гербіцидів.

У варіантах із використанням Базаграну в суміші з Пантера та Півот спостерігалася подібна тенденція – скорочення тривалості окремих фенологічних фаз у середньому на 2–3 дні порівняно з контролем. Це свідчить про високу ефективність контролю як дводольних, так і злакових видів бур'янів, що дозволило рослинам використовувати доступні ресурси з меншими втратами та підтримувати інтенсивніший ріст.

Найбільш виражений ефект отримано у варіанті із застосуванням потрійної суміші Харнес + Базагран + Хармоні, у якому загальна тривалість вегетації становила 88 днів, що на 7,0 днів менше контролю. Комплексний контроль бур'янів упродовж усього вегетаційного періоду забезпечив найбільш рівномірне формування структурних елементів продуктивності рослин та зниження стресового навантаження в першій половині росту.

Таким чином, отримані результати підтверджують, що оптимізація гербіцидного захисту не лише знижує рівень забур'яненості, але й змінює темпи розвитку рослин, забезпечуючи прискорення критичних фаз формування урожаю. Зменшення тривалості вегетації у варіантах із комплексними сумішами є свідченням підвищеної фізіологічної активності культури та кращого забезпечення ресурсами порівняно з контролем.

Формування оптимальної густоти стояння рослин є одним із базових елементів технології вирощування сої, оскільки саме цей показник визначає рівень використання рослинним пологом фотосинтетично активної радіації, що безпосередньо впливає на інтенсивність фізіолого-біохімічних процесів, перебіг онтогенезу та подальший рівень продуктивності культури. Ефективність поглинання світлової енергії рослинним угрупованням залежить не лише від сорту та агрометеорологічних умов, а й від рівномірності розподілу рослин на площі, оскільки надмірне зрідження або, навпаки, надмірне загущення

призводить до порушення світлового режиму посівів і зниження потенціалу врожайності.

Не менш важливою умовою формування рівномірних сходів є якість посівного матеріалу. Досвід численних досліджень свідчить, що для отримання дружніх, вирівняних сходів торф'яного характеру необхідним є використання насіння строго каліброваного, вирівняного за масою та розмірами, із високими лабораторними показниками схожості та енергії проростання. Саме такі партії насіння здатні забезпечити одночасність появи проростків, їх синхронність за темпами росту та стабільний розвиток упродовж початкових фаз онтогенезу. Низькоякісне або неоднорідне насіння, навпаки, формує строкати за силою і темпами розвитку сходи, що знижує конкурентоздатність культури й ускладнює подальше управління посівами.

Окремої уваги заслуговує показник виживаності рослин, який у науковій літературі розглядається як інтегральний критерій стійкості рослинної популяції до дії комплексу абіотичних та біотичних чинників. Виживаність визначають як співвідношення між фактичною кількістю рослин у фазі повних сходів та кількістю рослин, які збереглися до моменту збирання. Цей показник відображає здатність рослин адаптуватися до дії стресових факторів, включно з дефіцитом вологи, екстремальними температурами, конкуренцією з бур'янами, фітотоксичними проявами гербіцидів та ураженням хворобами чи шкідниками.

Рослини сої, що мають високу індивідуальну життєздатність і характеризуються достатнім початковим темпом росту, здатні формувати більш розвинену кореневу систему, що забезпечує їхню конкурентоспроможність протягом усього періоду вегетації. Водночас зниження виживаності—even на 8–12 %—призводить до зменшення густоти стояння та, відповідно, до зниження площі асиміляційної поверхні на одиниці площі, що негативно позначається на реалізації фотосинтетичного потенціалу посіву. Отже, виживаність є важливим показником, який слугує прямим індикатором загальної стійкості рослин і потенціалу формування майбутнього врожаю.

Таблиця 4.2

Вплив застосування гербіцидів на польова схожість та виживаність
рослин сої, середнє за 2024 – 2025 рр., %

Гербіциди	Польова схожість, %	Кількість рослин на 1 м ² , шт.		Вживаність, %
		повні сходи	на період збирання	
Харнес – контроль	83,1	47	41	87,2
Фюзілад Форте + Хармоні	86,4	49	45	91,8
Базагран + Пантера	85,7	48	44	91,0
Базагран + Півот	87,2	49	46	93,9
Харнес + Базагран + Хармоні	88,5	50	47	94,6

Результати дослідження засвідчили чітку залежність між ефективністю застосованих гербіцидних композицій та показниками життєздатності рослин на ранніх етапах онтогенезу. Найнижчий рівень польової схожості був зафіксований у контрольному варіанті (83,1 %), що зумовлено недостатнім контролем бур'янів і зростанням конкуренції за вологу та елементи живлення у фазі проростання. Втрата частини рослин до збирання – до 41 шт./м² – призводила до зниження виживаності до 87,2 %.

Застосування післясходових гербіцидів у змішаних композиціях дозволило істотно покращити умови росту рослин у період формування повних сходів. Поєднання Фюзілад Форте та Хармоні забезпечило порівняно високі показники схожості (86,4 %) та збереженості рослин – 91,8 %, що пояснюється швидким і селективним пригніченням як злакових, так і дводольних бур'янів.

У варіантах із використанням Базаграну з Пантерою та Базаграну з Півотом відзначено ще вищу життєздатність рослин. Особливо це проявилось у варіанті

Базагран + Півот, де польова схожість становила 87,2 %, а виживаність – 93,9 %. Такі результати свідчать про сприятливий фітосанітарний стан посіву та мінімальний фітотоксичний вплив препаратів.

Найкращі показники спостерігалися у варіанті потрійної суміші Харнес + Базагран + Хармоні. Польова схожість досягла 88,5 %, а виживаність – 94,6 %. Це підтверджує, що комплексний контроль бур'янів протягом усього періоду формування вегетативних органів істотно знижує втрати рослин та сприяє формуванню густого, рівномірного і стійкого рослинного угруповання.

Загалом встановлено, що чим ефективніша гербіцидна схема, тим вищими є показники польової схожості, густоти стояння і збереження рослин до моменту збирання. Отримані дані підтверджують важливість оптимізації хімічного контролю бур'янів для стабільного формування високопродуктивних посівів сої.

Таблиця 4.3

Вплив застосування гербіцидів на зміну площі листкової поверхні рослин сої, середнє за 2024-2025 рр., тис. м²/га

Гербіциди	Фаза розвитку		
	бутонізація	цвітіння	стиглість
Харнес – контроль	22,8	27,4	18,9
Фюзілад Форте + Хармоні	24,6	29,1	20,7
Базагран + Пантера	23,9	28,5	20,1
Базагран + Півот	25,1	29,8	21,4
Харнес + Базагран + Хармоні	26,3	30,6	22,0

Проведене дослідження дало змогу встановити виразні відмінності у формуванні листкової поверхні сої залежно від характеру та інтенсивності гербіцидного захисту. Листкова поверхня є ключовим елементом продуктивності, оскільки визначає рівень фотосинтетично активної радіації, яку рослина здатна засвоїти протягом вегетації. У контрольному варіанті (Харнес –

контроль) спостерігалось найнижче значення площі листкової поверхні у фазі бутонізації – 22,8 тис. м²/га, а в період цвітіння показник становив 27,4 тис. м²/га. Це пов'язано з підвищеним конкурентним навантаженням бур'янів та нерівномірністю розвитку рослин.

Варіанти із застосуванням сумішей післясходових гербіцидів демонстрували помітне збільшення листкової поверхні. Так, у варіанті Фюзілад Форте + Хармоні показник у фазі цвітіння зріс до 29,1 тис. м²/га, що свідчить про зниження конкуренції з бур'янами та покращення умов росту молодих рослин. У цей же час показники у фазі стиглості становили 20,7 тис. м²/га – на 1,8 тис. м²/га більше від контролю.

Схожою була динаміка у варіантах Базагран + Пантера та Базагран + Півот. У комбінації з Півотом площа листкової поверхні досягла 29,8 тис. м²/га на фазу цвітіння та 21,4 тис. м²/га у фазі стиглості. Це свідчить про ефективний контроль однорічних та багаторічних бур'янів і створення сприятливого середовища для фотосинтетичної активності рослин.

Найвищі значення відзначено у варіанті потрійної суміші Харнес + Базагран + Хармоні. У фазі бутонізації площа листкової поверхні становила 26,3 тис. м²/га, що перевищувало контроль на 3,5 тис. м²/га. У період цвітіння цей показник зріс до 30,6 тис. м²/га, а в період стиглості залишався найвищим – 22,0 тис. м²/га. Така тенденція свідчить про максимально ефективне пригнічення всього спектра бур'янів, що дозволило рослинам реалізувати власний біологічний потенціал та сформувати розвинений асиміляційний апарат.

Таким чином, встановлено прямий зв'язок між ефективністю гербіцидного захисту та розвитком листкової поверхні рослин сої. Чим ширший спектр дії та селективність гербіцидної суміші, тим інтенсивніше формувалася асиміляційний апарат, що в подальшому забезпечило оптимальний урожай та підвищену стабільність продуктивності.

Формування елементів структури врожаю сої є складним біологічним і екологічно зумовленим процесом, який залежить від поєднання генетичних властивостей сорту та умов вирощування, насамперед рівня забезпечення рослин світлом, вологою, елементами живлення й відсутністю конкурентних факторів. Одним із найважливіших чинників, що визначають продуктивність посіву, є рівень забур'яненості. Бур'яни пригнічують ріст молодих рослин, знижують інтенсивність фотосинтезу, погіршують аераційний режим ґрунту та впливають на хід онтогенезу сої. За умов високої конкуренції за вологу та поживні речовини рослини формують меншу кількість генеративних органів, слабшу листову поверхню та укорочені міжвузля, що призводить до суттєвого зниження продуктивності.

Гербициди як елемент сучасної технології вирощування сої спрямовані на зменшення або повне усунення конкурентного тиску бур'янів у критичні фази розвитку культури. Доведено, що період від появи сходів до формування першої–третьої трійчастої листової пластинки є найбільш чутливим до забур'яненості. Саме в цей час закладається потенціал майбутнього урожаю, формується кількість гілок, вузлів, закладаються основи кількості бобів і насіння на рослині. Тому застосування гербицидів або їх сумішей у ранній період розвитку дає змогу створити сприятливі умови для незаглушеного росту рослин, що забезпечує формування повноцінного стебलो-листового апарату та інтенсивніший перебіг фотосинтетичних процесів.

Слід відзначити, що гербициди можуть впливати на елементи структури врожаю не лише через усунення бур'янів, але й через опосередковані фізіолого-біохімічні реакції в самих рослинах. Зменшення конкуренції сприяє активнішому росту кореневої системи, підвищенню поглинання азоту, фосфору та калію, що створює умови для інтенсивнішого формування генеративних органів. Рослини, які не зазнавали сильного стресу у фазі початкового росту, здатні формувати більшу кількість бобів на стеблі, більшу кількість насінин у бобі та збільшену масу 1000 насінин. Також виявлено, що ефективний контроль бур'янів позитивно

впливає на рівень вмісту білка та жиру в насінні, оскільки оптимізується співвідношення основних метаболічних процесів.

Водночас окремі гербіциди або їх бакові суміші можуть мати фітотоксичний ефект при порушенні регламентів застосування, що здатне негативно позначатися на формуванні структури врожаю. Надмірне навантаження препаратами за надвисоких температур, підвищеної вологості листової поверхні або наявності стресових чинників може призводити до пригнічення рослин, що зменшує висоту, кількість вузлів, бічних гілок і кількість бобів на стеблі. Тому дотримання строків, норм і способів внесення гербіцидів має ключове значення для мінімізації небажаних ефектів та максимізації продуктивного потенціалу культури.

У структурі врожаю сої найбільш чутливими елементами до рівня хімічного захисту є кількість бобів на рослині та кількість насінин у бобі. Саме ці показники варіюють найбільшою мірою під впливом інтенсивності бур'яноконкуренції та забезпеченості елементами живлення. В умовах надійного контролю бур'янів рослини формують сильніший листовий апарат, підвищують інтенсивність світлозасвоєння, завдяки чому збільшується кількість бічних гілок та вузлів, що забезпечує реалізацію генетично зумовленого потенціалу щодо кількості генеративних органів.

Сучасні гербіциди системної дії здатні не лише забезпечити чистоту посівів, а й впливати на тривалість окремих фенологічних фаз, що також позначається на структурі врожаю. За умов ефективного захисту рослини швидше проходять етапи з дрібними приростами біомаси і раніше переходять до генеративних фаз. Це сприяє більш рівномірному формуванню бобів та вирівняності насіння за масою, що позитивно впливає на товарні якості урожаю та збільшує загальну продуктивність посіву.

Проведений аналіз біометричних показників рослин сої вказує на істотний вплив гербіцидних композицій на інтенсивність ростових процесів та формування генеративних органів. У контрольному варіанті, де застосовували

лише ґрунтовий препарат Харнес, рослини мали найменшу висоту – 68,2 см. Це свідчить про значну конкуренцію бур'янів за світло, вологу та доступні елементи живлення, що негативно впливало на початковий розвиток культури та послаблювало формування асиміляційного апарату.

Таблиця 4.4

Біометричні показники рослин сої, середнє за 2024-2025 рр.

Гербициди	Показники	
	Висота рослин, см	Висота прикріплення нижнього боба, см
Харнес – контроль	68,2	11,4
Фюзілад Форте + Хармоні	72,6	12,9
Базагран + Пантера	71,8	12,4
Базагран + Півот	74,1	13,2
Харнес + Базагран + Хармоні	76,3	13,9

Покращення показників висоти рослин спостерігалось в усіх варіантах із застосуванням післясходових гербицидів. Зокрема, варіант Фюзілад Форте + Хармоні забезпечив збільшення висоти рослин до 72,6 см. Це пов'язано з ефективним пригніченням однорічних і багаторічних злакових бур'янів, що створило кращі умови для розвитку стебла та листової поверхні.

Подібну тенденцію відзначено в комбінації Базагран + Пантера, де висота рослин становила 71,8 см, а висота прикріплення нижнього боба досягла 12,4 см. Це важливий показник, який характеризує зменшення втрат під час механізованого збирання. Ефективність суміші Базагран + Півот була ще більш вираженою – рослини досягали 74,1 см, а висота прикріплення нижнього боба становила 13,2 см, що свідчить про високу селективність діючих речовин та їх м'яку дію на культурні рослини.

Найкращий результат отримано у варіанті потрійної суміші Харнес + Базагран + Хармоні. Висота рослин у цьому варіанті становила 76,3 см – найбільше значення серед досліджуваних варіантів. Висота прикріплення нижнього боба досягла 13,9 см, що є оптимальним показником для збирання врожаю без підвищених втрат. Така динаміка свідчить про найефективніший контроль бур'янів, мінімальний стресовий вплив гербіцидів та сприятливі умови росту протягом усього періоду вегетації.

Отже, отримані біометричні дані свідчать про те, що комплексне використання гербіцидів дозволяє не лише підтримувати чистоту посівів, але й сприяє активнішому росту рослин, оптимізації структури стеблового апарату та покращенню умов формування генеративних органів. Це підтверджує важливу роль хімічного методу контролю бур'янів у сучасних технологіях вирощування сої.

Таблиця 4.5

Структура врожаю сої, середнє за 2024–2025 рр.

Варіант	Кількість бобів на рослині, шт.	Кількість насінин у бобі, шт.	Маса 1000 насінин, г	Маса насіння з рослини, г
Харнес – контроль	29,4	2,12	136	9,8
Фюзілад Форте + Хармоні	32,7	2,25	142	11,3
Базагран + Пантера	31,9	2,21	140	10,9
Базагран + Півот	33,5	2,28	144	11,8
Харнес + Базагран + Хармоні	35,2	2,33	149	12,6

Аналіз структури врожаю сої за різних варіантів гербіцидного захисту засвідчує, що формування генеративних органів культури є тісно пов'язаним із рівнем конкуренції з боку бур'янової рослинності та умовами росту у початкові

фази розвитку. У контрольному варіанті, де застосовувався лише ґрунтовий гербіцид Харнес, спостерігалася найменша інтенсивність формування бобів і насіння: кількість бобів на рослині становила лише 29,4 шт., що суттєво менше порівняно з іншими варіантами. Низьке значення цього показника свідчить про пригнічення рослин на ранніх етапах онтогенезу, що обмежувало формування бічних гілок і вузлів – основних елементів, на яких закладаються боби. Зменшення кількості насінин у бобі та невелика маса 1000 насінин (136 г) вказують на слабший розвиток репродуктивної системи рослин і посилений вплив стресових чинників, зокрема конкуренції бур'янів за доступну вологу та елементи живлення.

Застосування післясходової суміші Фюзілад Форте + Хармоні сприяло суттєвому поліпшенню структури врожаю. Кількість бобів збільшилась до 32,7 шт., а кількість насінин у бобі – до 2,25 шт., що свідчить про нормалізацію ростових процесів після зменшення конкуренції з боку бур'янів, особливо злакових. Маса 1000 насінин досягла 142 г, що вказує на більш повноцінне наливання насіння завдяки покращенню мінерального живлення та фотосинтетичної активності рослин. Зростання маси насіння з рослини до 11,3 г додатково підтверджує інтенсивніший перебіг репродуктивних процесів.

У варіанті з використанням суміші Базагран + Пантера відзначено близькі за значенням результати: 31,9 боба та 2,21 насінини у бобі. Незважаючи на значну подібність до попереднього варіанта, дещо нижча маса 1000 насінин (140 г) свідчить про помірну різницю у забезпеченні поживними речовинами або триваліший вплив бур'янів у ранній період розвитку рослин. Водночас маса насіння з рослини 10,9 г підтверджує стабільно позитивний вплив гербіцидного комплексу на структуру врожаю.

Найбільш виражений позитивний ефект серед двокомпонентних сумішей спостерігається у варіанті Базагран + Півот. Кількість бобів у цьому варіанті становила 33,5 шт., що перевищує показники інших двокомпонентних схем. Це свідчить про високу ефективність Півоту проти багаторічних коренепаросткових бур'янів, які найбільш негативно впливають на ріст сої в перші тижні після

сходів. Кількість насінин у бобі збільшилась до 2,28 шт., а маса 1000 насінин – до 144 г. Маса насіння з рослини досягла 11,8 г, що підтверджує розширення асиміляційної поверхні та кращу забезпеченість рослин елементами живлення.

Найвищі значення всіх елементів структури врожаю зафіксовані у варіанті потрійної суміші Харнес + Базагран + Хармоні. Кількість бобів на рослині досягла 35,2 шт., а кількість насінин у бобі зростає до 2,33 шт. Це свідчить про максимально ефективно усунення конкуренції бур'янів упродовж усього періоду вегетації. Збільшення маси 1000 насінин до 149 г, а також найвища маса насіння з рослини – 12,6 г – підтверджує, що рослини в цьому варіанті реалізували свій біологічний потенціал найповніше. Досягнутий результат є наслідком збалансованої дії трьох гербіцидів різного механізму впливу, що сприяло рівномірному розвитку генеративних органів, інтенсивному фотосинтезу та оптимальному перерозподілу пластичних речовин на користь формування насіння.

Таблиця 4.6

Урожайність сої, середнє за 2024–2025 рр.

Варіант	Урожайність, т/га	Приріст до контролю, т/га
Харнес – контроль	2,41	0,0
Фюзілад Форте + Хармоні	2,78	0,37
Базагран + Пантера	2,71	0,3
Базагран + Півот	2,86	0,45
Харнес + Базагран + Хармоні	3,02	0,61

Результати дослідження показали, що застосування гербіцидів різного складу істотно впливає на продуктивність сої, що підтверджується значними відмінностями у врожайності між контрольним варіантом і варіантами з гербіцидною обробкою. У контрольному варіанті, де використовувався лише

грунтовий гербіцид Харнес, урожайність сої склала 2,41 т/га, що є базовим показником для порівняння з іншими варіантами. Показник приросту до контролю в цьому випадку дорівнює 0,0 т/га, оскільки контроль не зазнавав додаткової обробки гербіцидами.

У варіанті, де застосовувалася комбінація Фюзілад Форте та Хармоні, було зафіксовано значний приріст урожайності до 2,78 т/га, що на 0,37 т/га більше порівняно з контролем. Це свідчить про високу ефективність цієї суміші гербіцидів у контролі бур'янів та зменшенні конкуренції за ресурси в критичні фази розвитку рослин. Завдяки такому комплексному підходу рослини мали можливість ефективніше використовувати світло, вологу та поживні речовини, що безпосередньо вплинуло на підвищення врожайності.

У варіанті з використанням Базаграну в суміші з Пантера також спостерігався позитивний ефект – урожайність склала 2,71 т/га, що на 0,30 т/га більше порівняно з контролем. Це свідчить про те, що така гербіцидна комбінація є ефективною для контролю широкого спектра бур'янів, включно з багаторічними коренепаростковими, та забезпечує більш рівномірний розвиток рослин. Підвищення врожайності завдяки цьому варіанту сприяло підвищенню конкурентоспроможності рослин на фоні зниження конкуренції з бур'янами.

Дещо кращі результати спостерігалися в варіанті з Базаграном та Півотом, де врожайність досягла 2,86 т/га, що на 0,45 т/га більше порівняно з контролем. Така різниця в урожайності вказує на більш високий рівень ефективності комбінації цих гербіцидів, особливо проти злакових бур'янів, які виявляють більшу стійкість до стандартних гербіцидів. Підвищення врожайності свідчить про високий потенціал цієї комбінації для досягнення стабільної продуктивності.

Найбільший приріст урожайності спостерігався у варіанті з потрійною сумішшю Харнес + Базагран + Хармоні, де урожайність склала 3,02 т/га, що на 0,61 т/га більше порівняно з контролем. Цей результат підтверджує, що застосування комплексних гербіцидних схем є найефективнішим методом досягнення високої врожайності сої. Комбінація трьох препаратів забезпечила не лише ефективний контроль широкого спектра бур'янів, але й покращила умови

для інтенсивного росту та розвитку рослин, що сприяло досягненню високих показників урожайності.

Таким чином, отримані результати демонструють, що застосування гербіцидних сумішей забезпечує значне збільшення врожайності сої в порівнянні з контрольним варіантом, що підтверджує доцільність інтеграції ефективних гербіцидних технологій у виробництво. Комплексний підхід до боротьби з бур'янами сприяє поліпшенню якості росту рослин, збільшенню біологічної маси та рівномірному формуванню генеративних органів, що призводить до підвищення врожайності на рівні до 0,61 т/га.

Таблиця 4.7 демонструє результати аналізу якісних показників зерна сої у різних варіантах гербіцидного захисту. Основними показниками якості зерна є вміст протеїну, жиру та маса 1000 насінин. Вони безпосередньо впливають на кормові та технологічні властивості зерна, що важливо для подальшої переробки та використання у харчовій, кормовій промисловості, а також на експортні можливості.

Таблиця 4.7

Якісні показники зерна сої (середнє за 2024–2025 рр.)

Варіант	Вміст протеїну, %	Вміст жиру, %	Маса 1000 насінин, г
Харнес – контроль	37,8	18,4	136
Фюзілад Форте + Хармоні	38,6	19,2	142
Базагран + Пантера	38,3	19,0	140
Базагран + Півот	38,9	19,6	144
Харнес + Базагран + Хармоні	39,4	20,1	149

У контрольному варіанті (Харнес – контроль) вміст протеїну в зерні становив 37,8 %, що є базовим показником для порівняння з іншими варіантами. Вміст жиру складав 18,4 %, що також вказує на типову для контрольного варіанту кількість жирних кислот у насінні. Маса 1000 насінин була 136 г, що є стандартним значенням для цього сорту сої за даних умов вирощування. Ці показники свідчать про середню якість насіння без суттєвих відхилень, які можна було б досягти при використанні гербіцидів.

У варіанті з використанням післясходового гербіциду Фюзілад Форте + Хармоні спостерігалось підвищення вмісту протеїну до 38,6 %, що на 0,8 % більше, ніж у контрольному варіанті. Зростання вмісту протеїну можна пояснити кращим використанням азотних сполук завдяки зменшенню конкуренції з бур'янами, що покращило живлення рослин. Вміст жиру у насінні цього варіанту також зріс до 19,2 %, що вказує на позитивний вплив гербіцидів на біохімічний склад зерна. Маса 1000 насінин у цьому варіанті досягла 142 г, що є підтвердженням кращої репродуктивної здатності рослин і нормалізації розвитку генеративних органів завдяки відсутності конкуренції з бур'янами.

Варіант з Базаграном + Пантера показав схожі результати з попереднім варіантом. Вміст протеїну складав 38,3 %, що на 0,5 % більше порівняно з контролем. Вміст жиру підвищився до 19,0 %, що свідчить про кращі умови для синтезу ліпідів у рослинах під час інтенсивного росту. Маса 1000 насінин була на рівні 140 г, що підтверджує високий потенціал цього варіанту для забезпечення стійкості до екстремальних умов.

У варіанті з Базаграном + Півот вміст протеїну ще більше зріс – до 38,9 %, що свідчить про позитивний ефект гербіцидної суміші на білковий склад насіння. Вміст жиру в насінні становив 19,6 %, що є найвищим серед усіх варіантів післясходових обробок, що також відображає кращі умови для накопичення жирних кислот в насінні. Маса 1000 насінин у цьому варіанті була 144 г, що є підтвердженням покращення генетичного потенціалу сорту завдяки застосуванню ефективних гербіцидів.

Найкращі показники були отримані в варіанті потрійної суміші Харнес + Базагран + Хармоні, де вміст протеїну становив 39,4 %, що на 1,6 % більше порівняно з контролем. Це свідчить про високий рівень синтезу білків завдяки підвищеній ефективності захисту від бур'янів і покращеній харчовій базі для рослин. Вміст жиру досяг 20,1 %, що є найбільшим значенням серед усіх варіантів, що підвищує цінність зерна для подальшої переробки. Маса 1000 насінин досягла 149 г, що є найкращим результатом у порівнянні з іншими варіантами, і свідчить про високу якість насіння та ефективне використання ресурсів рослиною.

РОЗДІЛ 5. ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕНЬ

Економічна ефективність є важливою складовою частиною сучасних агрономічних досліджень, що визначає доцільність впровадження агротехнологічних рішень у практику фермерських господарств. Навіть при високих агробіологічних показниках, що стосуються продуктивності сільськогосподарських культур, остаточним критерієм їх успіху виступають економічні показники, зокрема рівень рентабельності, співвідношення витрат та отриманого доходу, а також стабільність фінансових результатів у різні роки з урахуванням природно-кліматичних умов. Тому комплексний економічний аналіз є невід'ємною частиною наукового дослідження, що дозволяє не лише оцінити економічну вигідність кожного варіанту технології, а й вибрати найбільш ефективні методи вирощування сої.

В умовах фермерського господарства «Агроінтер» Синельниківського району Дніпропетровської області вирощування сої є залежним від багатьох факторів, серед яких важливими є вибір гербіцидних обробок, якість ґрунтів, рівень агротехнічного обслуговування та оптимізація використання ресурсів. Особливо важливим є не лише підвищення продуктивності, а й аналіз економічної доцільності застосування певних гербіцидів. Оцінка ефективності кожного варіанту передбачає аналіз структури витрат, собівартості, валового та чистого прибутку, а також рівня рентабельності та окупності вкладених ресурсів.

У розрізі впливу гербіцидів на продуктивність сої у дослідженні застосовано кілька варіантів гербіцидних сумішей, що дозволяють оцінити їх вплив на структуру врожаю та фінансові показники. Результати досліджень свідчать, що застосування гербіцидних сумішей дозволяє значно підвищити врожайність культури, знижуючи витрати на догляд за посівами та забезпечуючи оптимальні умови для росту рослин.

Таблиця 5.1

**Економічна ефективність вирощування сої
(середнє за 2024–2025 рр.)**

Показники	Харнес – контроль	Фюзілад Форте + Хармоні	Базагран + Пантера	Базагран + Півот	Харнес + Базагран + Хармоні
Урожайність, т/га	2,41	2,78	2,71	2,86	3,02
Вартість валової продукції, грн	43410	45540	45420	47720	48780
Витрати на виробництво, грн/га	16000	16200	16500	16700	16850
Чистий прибуток, грн/га	27410	29340	28920	31020	31930
Рентабельність, %	171,9	181,2	175,3	185,6	189,5
Окупність витрат, грн	2,72	2,81	2,76	2,89	2,93

Результати досліджень свідчать про істотний вплив гербіцидів на врожайність сої. У контрольному варіанті, де застосовувався тільки ґрунтовий гербіцид Харнес, врожайність склала 2,41 т/га. У варіантах з застосуванням післясходових гербіцидів, зокрема Фюзілад Форте + Хармоні, Базагран + Пантера та Базагран + Півот, врожайність зросла на 0,37–0,45 т/га. Найвищий показник урожайності був зафіксований у варіанті Харнес + Базагран + Хармоні, де врожайність досягла 3,02 т/га, що на 0,61 т/га перевищує контроль.

Вартість валової продукції прямо пропорційно залежить від рівня врожайності. Найвищі показники були досягнуті в варіанті потрійної суміші

Харнес + Базагран + Хармоні (48780 грн/га), що підтверджує вигідність застосування комплексних гербіцидів у підвищенні ефективності виробництва. Варіант з Фюзілад Форте + Хармоні забезпечив врожайність 2,78 т/га і вартість валової продукції на рівні 45540 грн/га.

Витрати на виробництво зростали залежно від застосованих гербіцидів, але різниця була незначною. Усі варіанти показали витрати від 16000 до 16850 грн/га. Витрати на одиницю продукції (грн/т) показали тенденцію до зниження за варіантами з оптимальними гербіцидними схемами, що свідчить про підвищення економічної ефективності виробництва при використанні інтенсивних технологій.

Найвищий чистий прибуток був отриманий у варіанті Харнес + Базагран + Хармоні – 31930 грн/га, що є результатом поєднання високої врожайності та оптимізації витрат на гербіциди. Рентабельність також показала найвищий рівень у цьому варіанті – 189,5 %. Найвищий приріст чистого прибутку спостерігається за використанням двокомпонентних сумішей, зокрема Базагран + Півот, що має рентабельність 185,6 %.

Коефіцієнт окупності витрат варіюється від 2,72 до 2,93 грн/грн залежно від варіанту. Найбільша окупність була досягнута за використання потрійної суміші Харнес + Базагран + Хармоні, що забезпечило найбільший рівень фінансової вигоди та стабільність результатів.

РОЗДІЛ 6. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

Система охорони праці у фермерському господарстві «Агроінтер» функціонує як комплекс організаційно-технічних заходів, спрямованих на створення безпечних умов праці для всіх працівників, що беруть участь у технологічних процесах вирощування, догляду та збирання пшениці озимої. Організація роботи ґрунтується на чинному законодавстві України, зокрема на Законі України «Про охорону праці», Кодексі законів про працю, правилах безпечної експлуатації машин та обладнання, а також вимогах галузевих нормативів, які регулюють використання техніки та агрохімікатів у рослинництві.

У структурі підприємства функціонує служба охорони праці, яка координує виконання профілактичних заходів, здійснює перевірку стану умов праці та контролює дотримання вимог безпеки під час проведення польових робіт. Усі новоприйняті працівники проходять вступний, первинний та повторний інструктажі, а також цільовий інструктаж у разі виконання робіт підвищеної небезпеки. Господарство забезпечує працівників необхідними засобами індивідуального захисту: спеціальним одягом, взуттям, рукавицями, респіраторами, захисними окулярами та іншими засобами відповідно до норм.

Особливу роль у системі безпеки підприємства відіграє контроль технічного стану машин і механізмів, що використовуються у виробництві пшениці озимої. Перед виходом у поле комбайни, трактори, сівалки, причіпне та ґрунтообробне обладнання проходять огляд, під час якого перевіряється стан гальмівної системи, рульового керування, гідравліки, блокувальних механізмів і освітлювальних приладів. Робота на техніці, яка має несправності або викликає загрозу для оператора чи оточуючих, категорично забороняється. У небезпечних

зонах навколо техніки встановлюються обмеження щодо перебування сторонніх осіб.

У технології вирощування пшениці озимої використовуються мінеральні добрива, протруйники насіння та засоби захисту рослин, що потребує суворого дотримання правил безпечного поводження з хімічними речовинами. Працівники, які контактують з пестицидами, повинні мати відповідні посвідчення і проходити спеціальні медичні огляди. Засоби захисту зберігаються у відокремленому приміщенні, обладнаному вентиляцією, протипожежним інвентарем і попереджувальними знаками. Внесення препаратів проводиться за вимогами інструкцій виробників, у безвітряну погоду або за швидкості вітру не більше 3 м/с.

Пожежна безпека займає одне з ключових місць у системі охорони праці підприємства. Зважаючи на те, що солома й суха рослинна маса пшениці є легкозаймистими матеріалами, у ФГ «Агроінтер» розроблено комплекс пожежних заходів, які включають оснащення виробничих приміщень та складів первинними засобами пожежогасіння, встановлення протипожежних щитів, резервуарів з водою та ящиків із піском. На території господарства визначено місця для паління, які позначені відповідними знаками. У всіх приміщеннях змонтована система блискавкозахисту. Паління та використання відкритого вогню біля посівів, у зоні зберігання пального, мастил та добрив суворо заборонено.

У господарстві діє система профілактики професійних захворювань і травматизму. Працівники, що виконують роботи з підвищеною небезпекою, регулярно проходять медичні огляди. Організуються навчання та семінари з питань охорони праці, включаючи практичні заняття з надання першої долікарської допомоги. Працівники ознайомлюються з алгоритмом дій у разі аварій та нештатних ситуацій.

Окремим напрямом діяльності є організація заходів цивільного захисту. У господарстві створено та затверджено план реагування на можливі надзвичайні ситуації природного, техногенного чи соціального характеру. План регламентує порядок оповіщення працівників, схему евакуації, дії під час пожежі, аварії сільськогосподарської техніки, витоку пального, ураження електричним струмом або небезпечних метеорологічних явищ – сильного вітру, градобою, буревію чи інтенсивних злив.

Для запобігання аваріям проводиться регулярне технічне обстеження обладнання, перевіряється справність електромереж та вентиляційних систем, контролюється стан паливних ємностей. На підприємстві призначені відповідальні особи за організацію евакуації, локалізацію можливих загроз і взаємодію з аварійно-рятувальними службами.

У ФГ «Агроінтер» сформована цілісна система управління охороною праці, яка ґрунтується на принципах профілактики, мінімізації ризиків і підвищення культури виробничої безпеки. Реалізація організаційних, технічних та санітарних заходів забезпечує стабільну та безпечну роботу підприємства, сприяє збереженню здоров'я працівників і гарантує належний рівень готовності до можливих надзвичайних ситуацій.

ВИСНОВКИ І РЕКОМЕНДАЦІЇ ВИРОБНИЦТВУ

Проведені дослідження підтвердили суттєвий вплив різних схем гербіцидного захисту на біометричні показники рослин сої, формування структури врожаю, рівень урожайності та якість зерна в умовах фермерського господарства «Агроінтер» Синельниківського району Дніпропетровської області. Встановлено, що ефективність контролю бур'янів визначала рівень розвитку листового апарату, інтенсивність проходження фенологічних фаз, густоту стояння та виживаність рослин, а також величину фотосинтетичної поверхні посіву.

У контрольному варіанті, де застосовували лише препарат ґрунтової дії Харнес, відмічено найменші показники росту рослин, знижене формування листової поверхні та найменшу врожайність. Це зумовлено високою конкуренцією бур'янів на ранніх етапах розвитку та нерівномірністю формування генеративних органів.

Варіанти з використанням післясходових гербіцидів забезпечили значне покращення життєздатності рослин, збільшення висоти, оптимізацію висоти прикріплення нижнього боба та розширення листової поверхні у фазі бутонізації та цвітіння. Найкращі результати отримано у варіантах Базагран + Півот та Харнес + Базагран + Хармоні, де рослини формували найбільшу кількість бобів і насінин, мали найбільшу масу 1000 насінин та демонстрували найвищу врожайність.

Комплексна трикомпонентна суміш Харнес + Базагран + Хармоні забезпечила найвищі значення всіх досліджуваних показників: збільшення площі листової поверхні, підвищення польової схожості та виживаності, інтенсивний розвиток генеративних органів, найвищий вміст протеїну та жиру в зерні. Урожайність у цьому варіанті перевищувала контроль на 0,61 т/га, що свідчить про високу ефективність саме комплексного гербіцидного захисту.

Найвищий чистий прибуток був отриманий у варіанті Харнес + Базагран + Хармоні – 31930 грн/га, що є результатом поєднання високої врожайності та оптимізації витрат на гербіциди. Рентабельність також показала найвищий рівень у цьому варіанті – 189,5 %. Найвищий приріст чистого прибутку спостерігається за використанням двокомпонентних сумішей, зокрема Базагран + Півот, що має рентабельність 185,6 %.

Результати досліджень підтвердили, що рівень гербіцидного захисту є ключовим фактором забезпечення продуктивності сої в умовах Степу, оскільки визначає забезпеченість рослин ресурсами у критичні фази росту, інтенсивність фотосинтезу та здатність рослин реалізувати генетично зумовлений потенціал урожайності.

Рекомендації виробництву

Для стабільного отримання високої врожайності сої в умовах фермерського господарства «Агроінтер» доцільно впроваджувати інтегровані схеми гербіцидного захисту, які забезпечують ефективний контроль широколистих і злакових бур'янів у критичні періоди росту культури. До найбільш ефективних слід віднести трикомпонентну суміш Харнес + Базагран + Хармоні, яка забезпечила найвищі біометричні та продуктивні показники та сприяла формуванню якісного зерна.

З метою зниження конкуренції бур'янів у фазу сходів та початкового розвитку рекомендується використовувати ґрунтовий препарат Харнес у поєднанні з подальшим застосуванням післясходових сумішей, зокрема Базагран + Півот або Фюзілад Форте + Хармоні. Такі поєднання забезпечують широкий спектр дії, низьку фітотоксичність та високу селективність щодо культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондаренко В. М. Основи технології вирощування сої в умовах Степу України / В. М. Бондаренко, М. І. Григор'єв, С. В. Ханко. Київ : Вища школа, 2020. 234 с.
2. Сидоренко Л. В. Агротехнічні аспекти застосування гербіцидів у вирощуванні сої / Л. В. Сидоренко, І. О. Поліщук. Харків : ФОП Колесник, 2021. 312 с.
3. Мельник Ю. П. Вплив гербіцидів на продуктивність сої в умовах Західного Степу України / Ю. П. Мельник, І. О. Коваленко. Львів : Агросфера, 2020. 224 с.
4. Панасенко О. С. Особливості ефективності гербіцидів у боротьбі з бур'янами в посівах сої / О. С. Панасенко, М. В. Кудрявцев. Черкаси : Черкаський національний університет, 2021. 196 с.
5. Петрів О. І. Технології обробки ґрунту в агрономії / О. І. Петрів. Київ : Наукова думка, 2020. 168 с.
6. Сидоренко А. М. Технології вирощування сої та їх економічна ефективність / А. М. Сидоренко, О. В. Степанов. Херсон : Херсонський національний аграрний університет, 2022. 256 с.
7. Руденко М. В. Вплив гербіцидів на врожайність сої в умовах Лісостепу України / М. В. Руденко, В. І. Олійник. Вінниця : Вінницький національний аграрний університет, 2021. 210 с.
8. Остроженко С. І. Продуктивність сої та її взаємозв'язок з агротехнічними заходами / С. І. Остроженко, І. В. Веремійчук. Одеса : Одеський національний аграрний університет, 2021. 199 с.
9. Соловйова Т. В. Соя як культура для Степу України / Т. В. Соловйова. Харків : Харківський національний аграрний університет, 2020. 185 с.

10. Іванченко І. І. Технічні аспекти боротьби з бур'янами в посівах сої / І. І. Іванченко. Київ : Академія аграрних наук, 2021. 230 с.
11. Демченко Н. В. Вплив гербіцидів на якість зерна сої / Н. В. Демченко. Кіровоград : Кіровоградський національний технічний університет, 2021. 184 с.
12. Ковальчук В. І. Особливості застосування гербіцидів у технології вирощування сої / В. І. Ковальчук. Харків : Харківський аграрний університет, 2022. 220 с.
13. Лисенко Т. В. Вирощування сої в умовах південного Степу України / Т. В. Лисенко. Одеса : Одеський національний аграрний університет, 2021. 250 с.
14. Малик А. М. Агротехнічні особливості вирощування сої / А. М. Малик, В. М. Черненко. Черкаси : Черкаський національний університет, 2021. 207 с.
15. Савченко В. П. Гербіциди та їх ефективність у сільському господарстві / В. П. Савченко. Луцьк : Волинський національний університет, 2021. 198 с.
16. Черненко М. А. Вплив гербіцидів на врожайність та якість сої / М. А. Черненко. Київ : Академія наук агрономії, 2020. 240 с.
17. Станіславчук Л. С. Гербіциди в системі захисту сої / Л. С. Станіславчук, І. І. Пироженко. Чернівці : Чернівецький національний університет, 2022. 196 с.
18. Пономаренко А. В. Вплив різних гербіцидів на рослини сої / А. В. Пономаренко. Львів : Львівський національний університет, 2022. 212 с.
19. Герасименко Ю. М. Технології захисту сої від бур'янів / Ю. М. Герасименко, Т. І. Савченко. Харків : Харківська академія агрономії, 2021. 270 с.
20. Орлов О. В. Застосування гербіцидів у системах вирощування сої / О. В. Орлов. Полтава : Полтавський національний аграрний університет, 2021. 256 с.
21. Колесник В. С. Роль гербіцидів у покращенні якості зерна / В. С. Колесник. Суми : Сумський державний університет, 2020. 220 с.

22. Логвинова Т. М. Оцінка ефективності гербіцидних систем на основі їх впливу на структуру врожаю сої / Т. М. Логвинова. Львів : Львівський національний аграрний університет, 2022. 190 с.
23. Яценко О. П. Особливості впливу гербіцидів на формування генеративних органів сої / О. П. Яценко. Кіровоград : Кіровоградський аграрний університет, 2021. 206 с.
24. Бондаренко О. С. Вплив обробки гербіцидами на розвиток бобових культур / О. С. Бондаренко, В. О. Волков. Харків : Харківський національний університет, 2020. 198 с.
25. Поліщук Л. А. Продуктивність сої при застосуванні гербіцидів / Л. А. Поліщук, Н. І. Дем'яненко. Черкаси : Черкаський національний університет, 2022. 240 с.
26. Хмельницький О. Б. Економіка агрономії. Оцінка витрат на обробку та захист культур / О. Б. Хмельницький. Луцьк : Волинський університет, 2021. 178 с.
27. Бутенко І. П. Агрохімічне оброблення ґрунтів та його економічний ефект / І. П. Бутенко, О. С. Мирошніченко. Харків : Харківський національний аграрний університет, 2020. 189 с.
28. Шевченко М. В. Вплив гербіцидів на структуру врожаю та якість зерна сої / М. В. Шевченко. Полтава : Полтавський національний аграрний університет, 2022. 218 с.
29. Соколова І. В. Технології вирощування сої за умов застосування гербіцидів / І. В. Соколова. Дніпро : Дніпропетровський національний університет, 2021. 245 с.
30. Федорова Т. І. Технічні аспекти застосування гербіцидів у вирощуванні сої / Т. І. Федорова. Харків : Харківський аграрний університет, 2020. 270 с.
31. Кравченко О. А. Вплив застосування гербіцидів на економіку вирощування сої / О. А. Кравченко, І. Ю. Мельник. Київ : Наукова думка, 2021. 210 с.

32. Лях В. М. Вирощування сої та її захист від бур'янів / В. М. Лях. Одеса : Одеський національний аграрний університет, 2021. 184 с.
33. Мороз М. О. Вплив гербіцидів на якість та продуктивність сої / М. О. Мороз. Кіровоград : Кіровоградський національний університет, 2021. 200 с.
34. Нестеренко В. Л. Технологія обробки посівів сої / В. Л. Нестеренко. Київ : Вища школа, 2020. 192 с.
35. Дяченко Ю. П. Продуктивність сої залежно від використання різних гербіцидів / Ю. П. Дяченко. Черкаси : Черкаський національний університет, 2021. 182 с.
36. Білокінь О. В. Вплив гербіцидів на генеративний розвиток сої / О. В. Білокінь. Суми : Сумський державний університет, 2021. 202 с.
37. Кравчук І. В. Екологічні та економічні аспекти використання гербіцидів у вирощуванні сої / І. В. Кравчук. Львів : Львівський аграрний університет, 2022. 248 с.
38. Ворона С. П. Інтенсивні технології вирощування сої в умовах Степу / С. П. Ворона, А. М. Задоя. Миколаїв : Миколаївський національний університет, 2020. 230 с.
39. Панченко В. П. Агрохімія в сучасному землеробстві / В. П. Панченко. Одеса : Одеський національний університет, 2021. 240 с.
40. Смирнов І. М. Особливості впливу гербіцидів на біологічні процеси в рослинах сої / І. М. Смирнов. Черкаси : Черкаський аграрний університет, 2020. 198 с.
41. Мельничук О. В. Вирощування сої за умов мінімізації впливу бур'янів / О. В. Мельничук. Харків : Харківський національний аграрний університет, 2021. 210 с.
42. Орлов С. І. Продуктивність сої при використанні гербіцидів / С. І. Орлов. Кривий Ріг : Криворізький національний університет, 2020. 220 с.

43. Шаповал О. І. Вплив гербіцидів на продуктивність сої / О. І. Шаповал. Суми : Сумський державний університет, 2022. 240 с.
44. Черненко Л. В. Підвищення врожайності сої за умов гербіцидного захисту / Л. В. Черненко. Київ : Агро-центр, 2021. 270 с.
45. Лобанова Т. О. Соя як культура для Степу України / Т. О. Лобанова. Київ : Вища школа, 2020. 232 с.
46. Климова Л. В. Інтенсивне вирощування сої: технології та гербіцидний захист / Л. В. Климова. Черкаси : Черкаський національний університет, 2022. 212 с.
47. Петренко І. В. Агрохімічні заходи в технології вирощування сої / І. В. Петренко. Київ : Вища школа, 2021. 240 с.
48. Бондарчук В. М. Оцінка ефективності використання гербіцидів у системах захисту сої / В. М. Бондарчук. Харків : Харківський національний аграрний університет, 2021. 220 с.
49. Діденко О. О. Проблеми та перспективи вирощування сої в умовах Степу / О. О. Діденко. Львів : Львівський національний аграрний університет, 2021. 230 с.
50. Михайлова Н. І. Вплив агротехнологічних факторів на продуктивність сої / Н. І. Михайлова. Чернігів : Чернігівський національний університет, 2021. 218 с.